

Archív časopisu Thorin

Plameny v krbu šlehají
pod střechou lůžka čekají;
nás ještě nohy nebolí,
kdo ví, co skrývá okolí:
snad strom anebo kameny,
jež máme poznat právě my.

List a tráva, strom a květ,
nehleď zpět! Nehleď zpět!
Kopec, rybník pod nebem,
dále jdem! Dále jdem!

THORIN 95/4

Thorin č.4/95

Úvodník

Tak je tu zase konec ročníku a opět o něco později než vloni. Nový kalendář Společnosti měl totiž i tu výhodu, že jsme si mohli dopřát celé přechodné období mezi Draconem a začátkem nového elfího roku k sestavení posledního čísla. Celkem snadno uhadnete, že i tak jsme dělali všechno až na poslední chvíli. Na naši omluvu je třeba poznamenat, že s přelomem ročníku jsou vždy problémy a mnohé články, které bychom jinak otiskli v několika pokračováních, se nám sem musely vejít naráz. Proto také

v tomto čísle...

...najdete příspěvky jen čtyř autorů. První z nich je ona dlouho slibovaná a značně kontroverzní povídka Michala Špačka o osudech skřetího hrdiny Urlúka, která námětem předchází příběh otištěný již v minulém ročníku.

Poslední lekce *Základů Quenya* se natáhla natolik, že by to mohlo způsobit bouře v antilingvistické lize našeho čtenářstva. Mohou za to ale především tabulky spojené se závěrečným tématem - psaní tengwar - které, doufejme, najde dostatečně širokou odezvu v čtenářské obci. Ještě že jsme problematickou otázku českých tengwar zařadili už minule. Kromě překladu se Barbora Krylová tentokrát ujala i vykreslení potřebných písmenek - je to taková pěkná tečka za více než tříletou prací, za kterou bude zřejmě při nejbližší vhodné příležitosti kanonizována.

Jako třetí přichází spis Heleny Soukupové, která opět přispěla něčím ze svého literárně jazykového šuplíku. Svoje odborné znalosti anglistiky a bohemistiky skloubila v pojednání na téma, které vám určitě nebude cizí - rytířská epika. A že je to výklad nadmíru erudovaný, poznáte i z množství staročeských a staroanglických ukázek.

Na závěr se nám už nevešla slibovaná recenze na jednu knihu, která je u nás vzácností, zato jsme přidali ukázky z knihy, jejíž dlouho očekávaný překlad vyšel už na podzim. Upřímně řečeno, mnoho členů redakce *Knihu ztracených pověstí* ještě nečetlo a několik poutavým mytologických příběhů ze života Valar je k tomu docela příjemně naladilo. Kromě toho můžete srovnat překladatelské schopnosti Michala Nováka s profesionály od Winston Smithe.

Zmíňme se ještě o ilustracích, na které je toto číslo velice bohaté. Veselý titulní obrázek naší zasloužilé členky (hádejte které) doplňují krásné kresby s rytířskou tematikou od Vladimíra Wagnera a dvě celostránkové momentky ke skřetím příběhům. Doufejme, že je kopírka moc nezkazí.

A příště?

Ne, přátelé, tentokrát opravdu nebudeme nic slibovat. I když máme své představy o dalším ročníku, prozradíme jen, že dozná menších změn grafických a o něco více obsahových, a snad se zvýší i rozsah. To ovšem závisí především na vás a vašich příspěvcích. Můžete se ozvat i na přihláškách.

Obsah:

- [Jak padl Amon Súil](#)
- [Základy Quenya \(22\)](#)
- [Rytířská epika](#)
- [Ze života Valar](#)

Thorin č.4/95

Jak padl Amon Sú!

Michal Špaček

V roce 1409 vyšlo z Angmaru veliké vojsko, překročilo řeku, vstoupilo do Cardolanu a obklopilo Větrov...
J.R.R. Tolkien - Pán prstenů, Dodatky

Celý den bylo tak mizerné počasí, že se z toho Urlúkovi zatočila hlava a udělalo špatně. Slunce protivně svítilo a na obloze nebyl ani mráček, který by tomu zabránil. Tráva se zelenala tak strašně, že ji museli zapálit. Oheň se ale rozšířil špatným směrem a podpálil obléhací věž. Velitel jim vynadal a Aburgovi, tak se jmenoval ten nešťastník, co oheň založil, dal useknout obě ruce a obě nohy a pak ho prakem vystřelil do pevnosti. Celý den pak dřeli jako mezci, takže tu do večera stála věž nová.

Celý den vůbec nestál za nic. V poledne, právě když Slunce stálo na obloze nejvýše, podnikli obléhání výpad. A zrovna na jejich úsek! Stálo je to šedesát chlapíků a do boje museli zasáhnout i skuruti a jezdci na vlících, než je zatlačili zpět. Urlúk dostal další dva chlápky - jeden byl statný a vysoký a měl hnědé vlasy, ale ten druhý byl drobnější a hlavně bez vlasů, takže mu nemohl vzít skalp. Tak mu aspoň uřízl ucho.

Celkem měl Urlúk patnáct skalpů a pět uší, velitel sarku se o něm zmínil v rozkaze a po válce měl slíbenu jednu porci koňského masa navíc. Urlúk měl rád koňské maso. Dalo by se dokonce říci, že ho miloval, kdyby nebylo slovo milovat povoleno jen ve slovních spojeních milovat válku či milovat boj.

Pokud věděl, tak z jejich trarku měl slíbenu porci navíc jen on. Dvacet jistě zabitých, to bylo dost i na skuruta či na skalního obra (o horalech ani nemluvě) a díky tomu měly tyto rasy k němu respekt. Kdepak Urlúk, říkaly, to je zabiják. A on taky byl.

Byl sice nízký, ale zato široký v ramenou s dlouhýma, svalnatýma rukama. Slámové vlasy si vyholil a na holou lebku si od Aroga nechal vytetovat znak jejich sarku - vlčí spár drtící lidskou lebku.

Oblečený byl do kožené kazajky vyztužené na prsou ocelovým plátem a kalhot z dobré koňské kůže s ozdobami z žíni. Na řemeni přes rameno k pasu nosil své válečné trofeje - skalpy a uši. Okolo pasu měl na opasku zavěšenou láhev s kořalkou, pouzdro na nůž, pochvu na šavli a váčky s rostlinným jedem, kterým si natíral ostří své šavle.

Přilbici nenosil, chtěl, aby kresba na jeho hlavě vynikla. Obutý byl do okovaných bot, se kterými tak rád kopal do žaludku či podbřišku. Šavle byla sice běžné armádní produkce, ale rychle působící a zaručeně smrtící jed na jejím ostří ji dodával dostatečnou účinnost.

Jako další zbraň používal dýku se zubatým ostřím; krásně se s ní skalpovalo a také způsobená bolest byla větší. Na začátku války měl i kopí, ale o to přišel, když ho zabodl do jednoho elfa a ten mu s ním utekl. Urlúk se ho potom snažil na bitevním poli najít, ale marně. Elf přitom určitě neběžel daleko, kopí bylo otrávené a Urlúk ho zabodl do jater, ale zbraň se ztratila a to bylo smutné. Buď v tom bylo nějaké divné kouzlo, nebo mu ho někdo ukradl a teď ho třeba nosí. Možná nějaký elf! Tfuj, Urlúk si odplívl, jen na to pomyslel.

Kromě toho měl dřevěný štít, potažený lidskou kůží s nakresleným znakem sarku a krvavým nápisem Urlúk - mistrovská Arogova práce, kterou mu leckdo záviděl. Však ho také stála tři měďáky a koňské stehno.

Urlúkovi bylo jednadvacet, tedy poměrně dost na skřeta, ale tohle byla jeho první válka. Ze Sídla jich odvedli celkem šestasedmdesát, teď jich zbývalo už jen devět, ale skoro všichni byli poddůstojníci. Nejdál to dotáhl Gurag, byl druhým zástupcem sark--halega, ale Urlúkova hodnost velitele oddílu také stála za to. Přinejmenším tu bylo deset až patnáct skřetů, na které si mohl otevřít hubu bez rizika, že se mu to z horních pozic vrátí.

Bylo to už šest měsíců, co oblehli Věž. Za tu dobu dobyli všechny valy, pět hradeb a sedm menších věží, odrazili pět velkých pokusů o vyproštění z vnějšku a sedmadvacet zevnitř. Teď už obránci moc neútočili (dnešní útok byl spíše výjimkou), protože jim síly docházely a jejich počet se tenčil.

Ne, že by obléhatelé ztráty neměli - Urlúkův sark byl momentálně na třetině předválečného stavu, ale přicházely jim denně posily. Včera v noci a dnes ráno například velký zástup skřetů z Mlžných hor a několik sarků z hor Železných a Gundabadu a podle toho Urlúk poznal, že se chystá velký útok. Konal se vždy, když došly větší posily, a nebyl důvod, proč by tomu mělo být jinak.

Takový velký útok je ovšem vážná a důležitá věc a Urlúk v ní chtěl mít jasno. Nečekal proto, až k němu zpráva dorazí a vydal se jí naproti ke Guragovi. Určil hlídky, nechal u svého zástupce vzkaz o tom, kde bude, a velkým podzemním tunelem zamířil k velitelství.

Na cestě potkal nováčky, přesouvající se do předních pozic. Unaveně škobrtali, udiveně se rozhlíželi a skuruti, kterým se ještě neodvážili vynadat, je biči hnali vpřed.

U třetí křížovatky zahnul Urlúk doprava a po několika krocích spatřil Guragovu noru. Ten seděl na jakési bedně, kousal koňské stehno a nadával nějakému podřízenému.

"Buď zdrav, Guragu," pozdravil ho Urlúk. Druhý zástupce sark-halega se na něj překvapeně otočil.

"Ať tě elfí hnáta kopne, Urlúku, co tady děláš?"

"Du náhodou vokolo, tak si řeknu, kouknu se na starýho kámoše, co dělá, jak se má a tak ..."

"Jak vidíš, mám se docela dobře a měl bych se ještě líp, kdyby nebylo tady toho kreténa," ukázal Gurag na podřízeného, stále ještě stojícího v pozoru, "představ si, co udělal - pošlu ho pro hlt kořalky na trojku a von se vrátí bez ní. Že prej ho potkali tři skuruti a na rozkaz velitele všechno sebrali. Houby rozkaz velitele, chtěli si zkrátka zachlastat, tak ji sebrali prvnímu blbci, kterej jim na to skočil. A ten blbec byl zrovna z našeho trarku. Vypadni, kreténe!"

Gurag vstal a kopnul nešťastníka do zadnice. Ten vyrazil jako kalená střela.

"Nevim, čím to je," zašklebil se Gurag, "ale vždycky, když někoho seřvu, tak se mi zvedne chuť k jídlu. Ale co si chtěl, Urlúku?"

"Zaslech sem, že se prej chystá velkej útok. Je to pravda?"

"Je to tak," přikývl Gurag, "a taky se říká, že prej bude poslední. Poslední hradba a konec."

"Jen aby. To se říká vždycky. A zatím byly jen další a další hradby."

"Rozdávám tak, jak sem koupil," pokrčil Gurag rameny.

"Hmm," přejel si Urlúk tetování, "a jak budeme útočit? Na věži?"

"Ne ne. Náš sark prej zaútočí na žebříkách. V první vlně."

"Už zase!" vybuchl Urlúk, "Na každou hradbu dycky útočíme v první vlně a na žebříkách. Proč ne nikdy na věži?"

Vždyť víš, jak to s věžma je. Buď je dostanou skuruti nebo rhudaurští. A zbytek teprve my. Věží je zatraceně málo, zvlášť, když si je pálíme sami. Kromě toho máme dobrý výsledek - vzdýcky, když nás v první vině poslali, tak sme hradbu dostali. To se vo jinejch sarkách říct nedá."

"Přál bych těm podělanejm skurutům zažít jednu žebříkovou útok. Není to vůbec sranda šplhat takovou vejšku, když na tebe házej šutry, lejou smolu a žebříky shazujou hákem. Dostanem nahý skalníky?"

"Velitel říká, že vobru je dost. Ke každému žebříku aspoň jeden."

"Aspoň tak," vzdychl Urlúk. Vstal. "No nic. Já už zase půjdu. Musim se připravit, natřít zbraň a tak..."

"No jo, to musíš," uznal Gurag, "tak se teda uvidíme při útoku. Ať dostaneš co nejvíc podělanejch nepřátel. Hlavně nějakýho Dúnadana!"

"Dúnadana už mám," zašklebil se Urlúk, "trpaslíka sem ještě žádnýho nedostal."

Otočil se, jakoby náhodou upustil měďák a zmizel v tunelu. Skřetů mezitím přibýlo. Byli tu velcí a silní vojáci ze severu, stopaři z jihu, lučičtíci z horských údolí, mohutní skuruti z Angmaru, skupinky černých horských obrů z Obrovíště a velcí šedí vlci se svými mlčenlivými jezdci ze Severní spouště. Urlúková nora byla plná - na místě, kde byl dříve jeden oddíl, se jich teď tísnilo pět.

"Byl tady turog, šéfe," hlásil mu zástupce, "ptal se po vás. Povádal, že prej bude dneska večer útok. Je to pravda?"

"Ne, ty idiote," obořil se na něj Urlúk. "Ty všichni chlapi tady se budou šťourat v nose a ten žebřík si vrazíme do prdele!"

"Takže je to přeci jen pravda," zakroutil zástupce hlavou. "A budeme útočit na žebříku!" sprásknul ruce. "No to je nadělení!"

Urlúk ho nechal lamentovat a zašel za turogem. Ten mu předal útočné heslo "Vlčí spár", prozradil znamení k útoku - třetí zatroubení polnice - a přiděлил skalního obra.

Když se vrátil do nory, byla už tak plná, že v ní nebylo k hnutí. Navíc tam kdosi přiděлил skupinu hudebníků a ti teď s nadávkami protahovali návaem své nástroje. Urlúk si probil cestu pěstí ke svým a vykoukl ven.

Slunce už zapadalo. Skřet se podíval na velké bílé zdi Hradby a masu Věže za nimi. Cimbuří se rychle naplňovalo lidmi a naježilo se dlouhými kopími a háky. Obráncům neunikly zástupy příchozích skřetů a tušili, co je v noci čeká.

Urlúk se zašklebil. Noc tu bude co nevidět, s ní přijde útok a možná konec války. Pak dostane svůj příděl koniny, chce to jen přežít dnešní noc. Podle starého skřetího přísloví přežije jen ten, kdo zabije. A aby skřet zabil co nejvíce, musí se připravit. Urlúk vytáhl šavli a pečlivě potřel čepel jedem. Dnes nešetřil, vymáčkal celkem tři jedové váčky! Nabrousil dýku, lokl si trochu kořalky a pak překontroloval výstroj svého oddílu.

Pořádně a s chutí je přitom seřval. Aby se mu nálada zlepšila ještě více, vynadal sousedním oddílům, že se roztahují. Současně však musel vydržet nadávky jiných velitelů a jedině vědomí, že jed na šavli bude potřebovat proti nepříteli, způsobilo, že ji nepoužil už teď.

Nervozita před útokem stoupala. Nadávky se šířily, byly čím dál častější a argumenty, které je doprovázely, silnější. Pár chlapů se servalo a kdosi vytáhl nůž. Museli zasáhnout velitelé a všudepřítomní skuruti, aby rvačku ukončili. Jeden ze skřetů zůstal ležet na zemi. Vyhodili ho ven.

Slunce konečně zmizelo a na Větrov padla noc. Praky z pozic na třetím valu poslaly pevnosti pár ohnivých pozdravů. Pak se přidaly praky z druhého a prvního a katapulty ze čtvrtého valu. Zanedlouho už mířil k pevnosti nepřetržitý proud ohnivých střel. Noční oblohu prozářily záblesky požárů.

A potom se ozvalo první zatroubení polnice, které velitelé rozvedli v systém povelů, příkazů a rozkazů. Z nor se vynořily sarky lučičtíků, rozvinuly se proti hradbám do početných zástupů a ze svých malých rohovinových luků zasypaly obránce mračny černých šípů. Elfi lučičtíci se pokusili odpovědět, ale těch několik šípů, které vyslali z hradeb, zaniklo v příválu mířícím vzhůru. Polnice zatroubila podruhé. To byl signál pro hudebníky, kteří vyšli ven. Stovky a tisíce bubeníků, pištců a trubačů pak spustilo v šílené melodii válečnou skřetí píseň, která potěší každého skřeta, ale soudným lidem trhá uši:

*Velký byly říše elfů,
a přece je skřet vyvrátil,
pevný byly říše trpaslíků,
a skřet je přeci rozmlátil,
mocný byly říše lidí,
a skřet si s nima stejně poradil.*

Se všema velkejma říšema velkej skřet skoncoval!

*Skřet je machr a tark je sráč,
elfoun je slaboch a skřet je rváč!*

*Nejmocnější z bohů byl Morgoth -
a byl to skřetů kámoš.
Nejmocnější z Maiar byl Sauron -
a byl to skřetů kámoš.
Nejmocnější z lidí je Devítka -
a každej z nich je skřetů kámoš.*

Všichni mocní tohodle světa jsou velcí kámoši skřetů!

*Skřet je chytřej a elfoun blb,
skřet zná všechno a elfoun prd!*

*Daleko dostřelí luk chromýho elfa,
ale skřetí luk je lepší.
Těžká je sekera pajdavýho trpajzlíka,
ale pádnější je skřetí šavle.
Nebezpečný je kopí arnorskýho válečníka,
jenže kam se hrabe na skřetí zbraň!*

Nejlepší zbraně na světě sou skvělý zbraně skřetů!

*Skřet je silnej a umí se rvát,
do čela útoku musí se drát!*

*Skvělá je tahle píseň,
protože je vo skřetech,
který sou jeden velkej národ,
nejlepší na světě.
A taky je dobrá,
protože jí složil velkej hudebník Targ,*

aby děsila nepřítel a vlila radost do skřetích duší!

Disharmonické, kakofonické zvuky písně se rozlézaly temnotou a narážely do bílé hradby, kde drásaly nervy a budily strach, odrážely se zpět a vnikaly do nor, kde v skřetích hlavách budily válečné šílenství. Začali se třást vzteky, z úst jim kapaly sliny a pak se jeden za druhým přidávali, síla písně se násobila a rostla, vracela se k bílým zdem, kde vrhala i statečné bojovníky na kolena.

Když byla píseň v polovině, začal Černokněžný král čarovat. A najednou tu byla mlha, těžká a temná, valící se ze zadních pozic směrem k hradbám a zakrývající mužům i ten poslední srpek měsíce, který ještě svítil.

Urlúk sledoval, jak se chuchvalce mlhy valí přes jeho noru, zakrývají hudebníky i lukostřelce, lezou k úpatí hradby a pomalu, ale jistě stoupají vzhůru.

A pak bylo ticho, přerušované jen syčením mlhy a svistotem šípů, temné a přízračné ticho, v jediném okamžiku náhle přerušené dlouhým zavytím polnice. Zaduněly velké bubny, zatrübily válečné rohy a tisíce velitelů v jediném okamžiku zařvalo povel k útoku a bojové heslo. Útok začal.

"Do toho chlapi!" křikl Urlúk a vydrápal se z nory ven. "Vlčí spár! Vlčí spár!"

Společně s ním vylezli i skřeti nesoucí žebřík, když tu přirážoval oddíl horských obrů, chopil se ho a vyrazil s ním k hradbám. Jako z mraveniště se ze země hrnuly tisíce skřetů a běžely k bílým zdem. Vzduch se chvěl nadávkami vůdců. Někde po Urlúkově pravici se se skřípotem hnula černá obléhací věž, až po nejvyšší patro naplněna řvoucími skuruty.

"Za mnou, srabové!" zvolal Urlúk, "Držte se mě! Kdo se ztratí, dostane ráno přes hubu!"

Proběhli okolo hudebníků, nyní ze všech sil bušících do svých nástrojů, minuli lučištníky, stále ještě šípy zasypávající obránce, a už byli u úpatí. Tady stály žebříky, zaháknuté za horní okraj hradeb, se zavěšenými skalníky, přetahujícími se tak s obránci, kteří se je snažili strhnout háky.

Shora přilétlo několik šípů a pár útočníků padlo. Urlúk pracně přešel tělo mrtvého obra s trojicí bílých šípů v hrdle. Pěstí zahrozil vzhůru: "Těšte se elfouni, za chvíli jsem u vás!" K žebříku dorazil jako jeden z prvních. "Tak lezem nahoru, srabci!" plácl po zádech pár skřetů. Pak se otočil k torogovi, tupě visícímu na špryclích: "Drž nás dobře, vole! Jinak si tě najdu a poškádím ti játra." Vlezl na něj jako třetí. Rychle šplhal vzhůru, nepřetržitě přitom sleduje sousední úseky. Na jedné straně se obráncům povedlo žebřík srazit háky a ten se teď hroutil k zemi, přetížen hrozny skřetích těl.

"Co se tak loudáte?" volal na nahoru lezoucí bojovníky, "přidejte, nebo nás budou po kusech sbírat ze země!"

Pak ucítil, jak se i jeho žebř vzdaluje od stěny. Tempo lezců, už tak dost vysoké, se ještě zrychlilo a žebř se připlácl ke stěně. Jenže pak nahoře zapojili další hák a stěna se opět vzdálila.

"Dělejte, fakani, dělejte!" řval Urlúk, stejně jako ostatní velitelé. Proud skřetů, hrnoucích se k žebříkům ještě zesílil a těžiště se pomalu přesouvalo vzhůru. Na vedlejším žebříku zůstal viset úplně vyčerpaný skřet. Kamarádi ho svrhli dolů, nebylo myslitelné, aby je zrovna teď někdo zdržoval.

Žebřík se konečně převážil a definitivně přirazil ke stěně. Na jeden z žebřů svrhli obránci obrovský balvan, který si teď klestil cestu dolů, ničíce příčky, ruce, nohy i lebky jako vaječné skořápky.

"Kryjte si makovice, volové!" zakřičel Urlúk a zakryl si hlavu štítem.

Jinde zase lili na útočníky rozžhavenou smolu a měnili tak zasažené skřety ve řvoucí živé pochodně. Jenže to už byli skoro nahoře. Ještě pár stop a budou na cimbuří...

V tom přes Urlúkovu hlavu přeletěl jeden z vojáků, lezoucích nad ním. Druhý před ním se zastavil.

"Co je? Co se děje?" zakřičel na něj Urlúk.

"Maj tam kopí, bodaj do nás kopím," odpověděl vyděšený skřet.

"Seš podělanej až za ušima," dal mu Urlúk herdu do zad. "Lez nebo ti pomůžu!"

Skřet vyšplhal o pár příček vzhůru a vynořil se na cimbuří. Vzápětí zařval bolestí, kopí hluboko v břiše.

"Makej!" zvolal Urlúk a pěstí ho přirazil na zbraň. Zatlačil ještě více, až se ze skřetích zad vynořila špice. Na tu se zavěsil. Cítil, jak mu ostře nabroušená špička drásá ruce, stále ještě žijící skřet řval bolestí, když tu páka začala působit, vytrhla obránci zbraň z rukou a ta se i se skřetem zřítila dolů. Pár skoků a než se ti nahoře vzpamatovali, stál Urlúk na hradbě.

"Tak co je s váma, srabíci?" zahulákal na svůj oddíl šplhající vzhůru. "Jak dlouho myslíte, že tu vydržím?" Uhnul výpadu jednoho z obránců a přitom mu šavlí rozřal břicho. Jed začal působit a muž se šílenou bolestí zhroutil z podsebití.

"Zatracená smůla," rozesmutněl se Urlúk. "Kde já si teď vezmu skalp?"

Pak si ale všiml oddílu trpasličích žoldněřů, hrnoucích se na hradby a s výkřikem: "Konečně trpajzlíci!" se v čele svých skřetů vrhl vpřed.

Generál Velien se z oken Amon Sulu smutně díval na poslední hradbu, pomalu se zaplňující útočníky.

"Tak to je konec, Vaše Výsosti," řekl, "Poslední hradbu už neudržíme. Prorazili nejméně na šesti místech a naše síly jsou už vyčerpané."

"A můj syn?" zeptal se král.

"Už asi nepřijde. Pravděpodobně se vzdal naděje po pádu třetí hradby."

"Samozřejmě," přikývl král, "zachoval bych se stejně. Někdo musí pokračovat v dynastii. Je osudem Elendilových dědiců padnout v boji."

Podíval se ven. Chabé síly obránců se hroutily pod náporem příliš početných útočníků. Smutně vzdechl.

"Co navrhuje, generále?"

"Mohli bychom se opevnit ve Věži. Vydrželi bychom nejméně týden, možná ještě o něco déle..."

"To nemá význam, Veliene," řekl Arveleg, "nijak netoužím, aby nás vykouřili jako krtky. Vzpomínáte na Minas Sul?"

Velien přikývl. Minas Sul byla věž v obranném systému druhé hradby. Držela se ještě, když padla čtvrtá. Horalé okolo ní navrhli chrastí a pak ho zapálili. Oheň přižívovali pět dní a nocí. Každý den vyzývali obránce, aby se vzdali. Nevzdali se - udusili se do jednoho.

"Ve skutečnosti máme jenom jedno východisko, generále," řekl král.

"Myslíte poslední útok?"

Arveleg přikývl.

Srážka s trpaslíky byla krátká a krvavá. Skřeti měli nejméně čtyřnásobnou převahu, ale i tak Urlúk obohatil svoji sbírku o dva skalpy. Teď už se brodil mezi krvavými hrozny mrtvol ke schodišti na nádvoří. Obrana hradeb se úplně zhroutila. Skupiny osamělých obránců se bránily přívalu útočníků - skřetů, skurutů i horalů. Nahoru vyšplhali i skalní obři, kteří teď masakrovali elfí lučičtíky na jedné z věžiček.

"Vlčí spár!" volal Urlúk. "Vlčí spár!"

Skuruti na opačné straně, prorážející ke stejnému schodišti skrz několik Cardolanů, mu odpovídali: "Angmar je nejlepší! Angmar je vítěz!"

Ale Urlúk byl rychlejší. Dostal se ke schodišti, seběhl schody, cestou srazil dalšího obránce a dostal se na nádvoří. Rychle se rozhlédl.

Spatřil zastavěnou bránu, kterou právě několik obránců uvolňovalo, opuštěnou strážnici, několik hořících hospodářských budov, kasárna, z kterých vybíhali poslední vojáci, a pak Věž - velkou a majestátní, z bílého mramoru se stříbrnými okny a se zlatou bránou.

"Věž!" zakřičel Urlúk. "Kašlem na všechno, útočíme na Věž!"

Jenže rozhlížení ho příliš zdrželo, pět nebo šest oddílů ho předešlo a běželo před ním. Nejméně stovka skřetů se pak vrhla na kasárna.

První skřety dělilo od zlaté brány jen několik kroků, když ta se náhle rozevřela, odněkud zazněl zvuk válečných trub a zevnitř se ozval čísi hlas:

*"Hej, muži Arnoru! Elfové, slyšíte?
Kdo v čele našich vojsk? Koho to vidíte?"*

A muži odpověděli: *"To je náš král! To je náš král!"*

A jiný hlas zpíval:
*"Když Arda se bouřila a pádu vlasti nastal čas,
kdo v lodích čtrnácti na východ vedl nás?"*

A muži zpívali: *"Byl to náš král! Byl to náš král!"*

A první pěvec pěl:
*"Hej, muži Arnoru! Elfové slyšíte?
Či je to korouhev? Koho to vidíte?"*

A muži buráceli: *"To je náš král! To je náš král!"*

A druhý pěvec zpíval:
*"Když válka vypukla a Sauron svolal svůj temný voj,
kdo zdvihl korouhev a elfy, muže vedl v boj?"*

A muži volali: *"Byl to náš král! Byl to náš král!"*

A pak to šlo dál:
*"Hej, muži Arnoru! Elfové slyšíte?
Kdo hvězdu má na čele, koho to vidíte?"*

"To je náš král! To je náš král!"

*"Když vojska se srazila a začala seč,
kdo v čele armády tasil svůj meč?"*

"Byl to náš král! Byl to náš král!"

*"Hej, muži Arnoru! Elfové slyšíte?
Kdo noc v den promění, koho to vidíte?"*

"To je náš král! To je náš král!"

*"Když bitva skončila a Sauron svou odhalil tvář?
Kdo se mu postavil a v Mordor Pravdy přines zář?"*

"Byl to náš král! Byl to náš král!"

*"Hej, muži Arnoru! Elfové slyšíte?
Kdo stvůry zažene, koho to vidíte?"*

"To je náš král! To je náš král!"

Byla to stará, velice stará píseň, složená záhy po bitvě u Dagorladu, původně jasná a prostá jako klapot kopyt, postupně však rostoucí tak, jak přibýval čas a množily se války. Teď už měla devětadevadesát slok a její rýmy, prosté snad z hlediska básníka, varující a mocné však z pohledu válečníka, zesílené stovkou zpívajících mužských hrdel, srážely protivníka na kolena. To se stalo i teď.

První řady útočníků už po úvodních tónech ucukly a jejich příval se zastavil. A pak se z útrobu věže vynořila jízda na bílých koních - nevelká počtem, ale mohutná a majestátní ve svém vzhledu.

Byli tu elfí válečníci z Imladris a Lindonu, v zelených šatech s modrými pásy a čelenkami z dubových listů, s dlouhými kopí a luky, rytíři z Cardolanu a Arthedainu ve stříbrné zbroji a s kopími se zlatými hroty, byli tu Dúnadani z celého Arnoru v mitrilové zbroji s nádhernými zbraněmi od nejzručnějších kovářů a uprostřed nich, s nejlepší zbrojí i zbraněmi, s hvězdou Elendilovou na čele sám král Arveleg. Všichni planuli v bílé záři, která prosvítala noční temnotu a obnovila den.

V plné rychlosti narazili do armády Angmaru a jejich kopí ztěžkla skřeti těly. Urlúk němě hleděl na strašnou sílu úderu a nebyl schopen se hnout. Byl přesvědčen, že nepřítel zná, že už ho nemůže ničím překvapit, ale tohle bylo ohromující. Zíral na blížící se špice kopí a strach ho přibil k zemi.

Jeden z elfů k němu obrátil svého koně a Urlúk vyděšeně vzhlédl. Spatřil krásnou zpívající tvář, dlouhé vlasy sepnuté listovím, útlé, takřka dívčí tělo a ruce svírající zbraň s dlouhou špicí pokrytou runami. Runami. RUNAMI!!!

A v té chvíli Urlúk vstal, zaječel a se šavli v ruce se vrhl kupředu. Síla jeho hlasu narazila na hradbu písně, prorazila ji, zkreslila její slova, dala jí úplně jiný význam a kouzlo v ní skryté pomínulo. Nejprve Urlúkův oddíl, potom sousední skřeti, skuruti a nakonec i horští obři se vzpamatovali, vrhli se vpřed a zaplavili nepřítel jako černá smrtící lavina.

Bylo už po bitvě, když za Urlúkem zašel Gurag. To už byl Urlúk sark-halegem (povýšen byl hned po skončení bitvy) a dostal jednoho koně jako válečnou kořist.

Urlúk zářil. U pasu mu visely tři další skalpy (dva elfí a jeden dúnadanský), pochutnával si na koňském mase a seřvával každého, kdo se mu ocitl v dohledu.

"Buď zdrav, Urlúku," pozdravil ho Gurag.

"Ať tě elfí pařát klepne, Guragu, co tady děláš?"

"Du náhodou vokolo a tak si řeknu, kouknu se na hrdinu, jak se má, co dělá..."

"Jak vidíš," zašklebil se Urlúk, "sem celkem v richtiku. Mám koninu, řád i funkci a je mi dobře."

"Jojo," zabrumlal Gurag, "to sem rád, to sem rád."

"Sem rád, že si rád. Eště něco?"

Gurag se podrbal pod přílbou.

"Víš," lezlo z něj pomalu, "na tom nádvoří sem byl taky. Nemoh sem se ani hnout, ať se dělo, co se dělo. Řekni mi, hele, jak to, že si moh vstát a pustit se do nich?"

"Je to tajemství, ale tobě to řeknu," mrkl Urlúk na Guraga. "Koukej," vytáhl zpod koně kopí, "ten elfí bastard měl moji zbraň!"

Thorin č.4/95

Základy Quenya

Lekce 22: *Tengwar*

Předchozí lekce

Systém zápisování mluvené Quenya zavedl Rúmil; dále jej pak vylepšil Feānor. Feānorovo písmo (neboli *tengwar*) není v evropském slova smyslu abecedou, tj. řadou libovolných znaků, jejichž podoba nijak nesouvisí s tím, jaké hlásky označují, ale spíše tabulkou znaků, jejichž tvar vyjadřuje místo v systému i vzájemné vztahy. Teoreticky mohou tengwar představovat jakýkoli systém hlásek, v němž se opakují rozdíly a vztahy stejného druhu, ve skutečnosti se jich však užívá k zapisování souhlásek. Přiřazení jednotlivých tengwar konkrétním hláskám se liší podle toho, jaký jazyk je jimi zapisován - podobně jako se stejná písmena naší abecedy čtou v různých evropských jazycích různě (např. j v češtině, angličtině a španělštině).

V tabulce jsou uvedeny názvy jednotlivých tengwar a hlásky, které tato písmena představují při zápisu Quenya. Jako písmena slouží běžně užívaná slova, která označovanou hláskou začínají nebo ji alespoň obsahují, nemůže-li stát na začátku slova (v češtině by tomu odpovídala slova "auto, babička, cukr atd.").

Tengwar se píšou stejně jako latinka zleva doprava a na stránce shora dolů. Nerozlišují se malá a velká písmena, ale počáteční tengwa může být, tak jako ve středověkých rukopisech, větší nebo ozdobně.

Prvních **dvacet čtyři tengwar** (prvotní, základní písmena) je uspořádáno do čtyř sloupců (*témar* "sady") a šesti řad (*tyeller* "stupňů"; všimněte si, že podst.jm. tyellë, mn.č. tyeller je nepravidelné). Typické tengwa se skládá ze stonku (*telco* "stonek, nožička, kmen) a obloučku (*lúva* "oblouk"). Protazení stonku pod řádku znamená, že jde o **závěrovou souhlásku** (tj. souhlásku, při jejímž vyslovení je nutno překonat "závěr" stojící v cestě vydechovanému vzduchu, např. **t**, **p**), tengwar se zdíženým stonkem označují **spiranty** (neboli frikativy, užitnové souhlásky, např. **f**, **v**). Otevřený oblouček naznačuje, že se příslušná souhláska tvoří s otevřenými rty (**t**, **k**); souhlásky tvořené zavřením nebo přivřením rtů (**bilabiály** neboli retnice, např. **p**, a **labioveláry**, např. **q**) mají oblouček naopak zavřený. Zdvojení obloučku vyjadřuje, že jde o souhlásku **znělou** (**b**, **v**).

První sada se užívá pro zubnice (**dentály**, quen. *tincotéma*; souhlásky tvořené opřením jazyku o zuby: **t**, **nd**, **th**, **nt**, **n**, **r**), druhá označuje retnice (**bilabiály**, quen. *parmatéma*: **p**, **mb**, **f**, **mp**, **m**, **v**), třetí souhlásky zadopatrové (**veláry**, quen. *calmatéma*; jsou to souhlásky tvořené zadní částí jazyka na měkkém patře: **k** (**c**), **ng**, **kh** (tj. naše **ch**), **nk**, **n**, **an**) a čtvrtou se zapisují labioveláry (quen. quessetéma: kw (q), ngw, khw (**chw**), **nkw**, **nw**, **w**).

První stupeň (*tincotyellë*) představuje **neznělé závěrové souhlásky** (**t**, **p**, **k**, **kw** (**q**)), třetí stupeň (*thúletyellë*) **neznělé spiranty** (**th**, **f**, **kh** (**ch**), **khw** (**chw**)) a pátý stupeň (*númentyellë*) nasály (**nosovky**: **n**, **m**, **n**, **nw**). Kdyby měla být striktně dodržena fonetická pravidla systému, druhý stupeň by musel označovat **znělé závěrové souhlásky** (**d**, **b**), čtvrtý stupeň **znělé spiranty** (**dh**, **gh**) a šestý stupeň **neznělé nasály** (**nh**, **mh**). Protože se však takové hlásky v Quenya nevyskytovaly, užívalo se těchto stupňů jinak: druhý stupeň (*andotyellë*) označoval **nasalizované znělé závěrové souhlásky** (tj. znělé závěrové souhlásky s nosovým zabarvením; **nd**, **mb**, **ng**, **ngw**), čvrtý stupeň (*antotyellë*) nasalizované neznělé závěrové souhlásky (**nt**, **mp**, **nk**, **nkw** (**nq**)) a šestý stupeň (*óretyellë*) **polosamohlásky** (drnčivé **r**, **v**, **an**, **w**). (Původně obsahoval feānorský systém ještě další sadu (mezi třetí a čtvrtou) pro **palatály** (**lv** (tj. naše **ř**), **kv** (tj. měkké **k'**; předopatrové souhlásky, tvořené hřbetem jazyka proti přední části patra - tvrdému patru, např. české **ř**, **d'**, **ň**, j - *pozn. překl.*) a další stupeň (mezi čtvrtým a pátým) pro **aspiráty** (**th**, **kh**; hlásky vyslovované "s příděchem", např. německé **p**, **t**, **k** nebo anglické **p**, **t**, **k** před přízvucnou samohláskou: king, könig - *pozn. překl.*); ve Třetím věku se jich však neužívalo - příslušné hlásky mohou být vyjádřeny i pomocí jiných tengwar. Podrobnější popis těchto tengwar lze najít ve *Vinya Tengwar* č.8).

Přídátními tengwar stojícími mimo tabulku se označují hrčivé **r** (tj. takévé r, jaké máme v češtině - *pozn. překl.*), **rd**, **l**, **ld**, **s**, **z**, **hy**, **yanta** (druhá část j-ových dvojhlásek), **urë** (druhá část u-ových dvojhlásek a neznělé h (např. h ve slově hlóke). Z zapisované pomoci tengwa **ázë** se ve výslovnosti časem změnilo na **r**, k jehož vyjádření zcela stačila stávající dvě tengwar, a tak toto písmeno často označovalo **ss** (v takovém případě bylo ale nazýváno **essë** (III 376) - *pozn. překl.*). Neznělé **h** (**halla**) se ve Třetím věku neužívalo. Tengwar pro **s** (**silmë**) a **ss** (**essë**) měla i "převrácenou variantu (**silmë nuquerna** = "obrácené s", **essë nuquerna**), které se používaly tam, kde to bylo výhodnější než psaní základních variant (např. mělo-li nad nimi stát nějak tehta (III 373) - *pozn. překl.*). Dolů směřující háček pod tengwa znamená, že následuje **s** (... otso); vlnka pod tengwa vyjadřuje zdvojení a dvě tečky pod tengwa označují, že následuje **v** (tj., že se příslušná souhláska změkčuje - *pozn. překl.*...:~Y - tyellë).

Samohlásky se ve feānorském systému nezapisují pomocí tengwar, nýbrž tzv. "značkami" (tehtar), připomínajícími naše nabodenička. Tehta pro a jsou tři tečky uspořádané "ve tvaru stanu" nebo cirkumflex (= stříška ^); **ë** se označuje naší čárkou, i tečkou, **o** kudrlinkou otevřenou doprava a **u** kudrlinkou otevřenou doleva. V Quenya se tehta píše vždy nad předcházející tengwa. Není-li k dispozici žádné vhodné tengwa, např. pokud slovo samohláskou začíná nebo stojí-li dvě samohlásky vedle sebe, klade se tehta na "nosiče". Nosič pro krátkou samohlásku vypadá jako i bez tečky, nosič pro dlouhou samohlásku jako j bez tečky. Délku samohlásky je možné vyjádřit dvojmž způsobem: buď užitím "dlouhého nosiče" nebo zdvojením tehta. Zdvojovat lze ovšem pouze tehtar pro **e**, **o** a **u**; při zápisu dlouhého **á** a **í** musíme použít "dlouhý nosič" (dvě tečky pro **í** by se příliš podobaly značce pro **a** a šest teček pro **â** by bylo příliš mnoho). Je ironií, že nejčastější samohláska v Quenya - **a** - se zapisuje nejsložitějším tehta. Někdy se **a** při psaní vynechávalo, protože se dalo předpokládat, že čtenáři jsou s jazykem dobře obeznámeni a poznají slova i bez této samohlásky. (V tomto způsobu psaní je ... zápisem slova **calma**).

I-ové dvojhlásky (**ai**, **ei**, **oi**, **ui**) se zapisovaly jako tehta příslušné samohlásky (**a**, **e**, **o**, **u**) nad písmenem **yanta** ("i"), dvojhlásky **u**-ové samohláskouv značkou (**a**, **e**, **o**) umístěnou nad **urë** ("u"). (Ve vydání nakladatelství Ballantine se vinou tiskové chyby píše místo **urë** "**úr**" a místo **ngwalmë** "**ywalmë**".)

Některá tengwar přepisujeme do latinky více písmeny, v Quenya to však jsou písmena jednoduchá! Je proto dobré považovat **ng** nikoli za "en, gë", ale za "eng"; **anqa** se tedy skládá z "a, eng, a", Elendil z "e, el, e, end, i, el". Naopak naše **ç** se v Quenya píše dvěma písmeny - **ks** (**calma** + následuje **s**).

Mnoho tengwar si je navzájem podobných, proto je při psaní třeba pečlivě odlišovat stonек nad a pod řádkou, otevřený a zavřený oblouček, krátký a dlouhý nosič i tečku pro j a čárku pro **ë**.

U některých tengwar jsou v tabulce uvedeny dvě hlásky - **thulë/súlë**, **harma/aha**, **oldo/Noldo**, **nwalmë/nwalmë**, **wilya/vilya**, **ázë/árë**. Je to důsledek změn výslovnosti, ke kterým došlo v pozdější Quenya oproti původnímu stavu. Původní výslovnosti je užívá tam, kde je to nutné: tj. **th** se zapisuje pomocí **thulë**. Jak ale postupovat v případě, kdy se pozdější výslovnost shoduje s výslovností nějakého jiného tengwa, jako u **súlë/silmë**? Má se při psaní přihlížet k historii jazyka a psát slova tak, jak to odpovídá jejich původní podobě (podobně jako v angličtině)? V Tolkienové přepisu Nářku Galadriel, což je jediný doklad, který máme k dispozici, se **Vala** užívá pro všechna **v** a **silmë** pro všechna **s** bez ohledu na jejich původ.

Pravopis: Existuje jediný doklad textu v Quenya psaného pomocí tengwar, a sice Tolkienův přepis *Nářku Galadriel* v *The Road Goes Ever On*, str. 57. Počáteční **v** se píše jako ... (**anna** + následuje **v**), **rómen** se užívá pro **r**, které stojí na začátku slova nebo slabiky (**Rómello**, aiřë), za dlouhou samohláskou nebo kterým končí přízvucná slabika (ómayo, oromardi); **urë** pro r jako příponu mn.č., a to jak u podst.jm., tak u sloves (lantar, yuldar), pro r, které stojí na konci nepřízvucné slabiky (Valimar) a ve slově ar "a". Z obou těchto "pravidel" je ovšem několik výjimek. Říká se také, že elfové užívali kombinaci ... (**lambë** + **umbar**) pro zápis **lv** (III 373).

Interpunkce: Elfové nerozlišovali tak jemně rozdíly v interpunkci jako my. Kratší či delší pauzu obvyčejně označovali jednou či více tečkami. V Nářku znamená jedna tečka čárku nebo konec verše; dvě (tečky nad sebou (jako naše dvojtečka) delší pauzu (dvojtečku, středník a tečku) a čtyři tečky (jako dvě dvojtečky za sebou) velmi dlouhou přestávku v řeči nebo konec odstavce. Vykřičník se píše vsvislou vlnkou, otazník vypadá jako naše velké B s dlouhým stonkem. Pomlčky v textu nejsou. Píše se až ke kraji stránky a pokračuje se o řádku níž; slovo lze rozdělit kdekoli (tj. ne nutně jen na konci slabiky). Nový verš začíná tam, kde končí verš předcházející - proto se také mezi verši píše tečka. Konec verše a konec odstavce se vyznačuje příslušným znaménkem i za vykřičníkem a otazníkem.

Číslice: Feānorské číslovky uveřejnil Christopher Tolkien v časopise Quettar č.13 z února 1982, v prosinci 1984 byly přetištěny v *Beyond Bree*. Jsou uvedeny v tabulce. Jsou to, stejně jako u arabských číslic, znaky pro čísla od nuly do devíti, přičemž čísla větší se zapisují jejich kombincí. Pořadí zápisu je ale **opačné než naše** - čísla se píšou zprava doleva, tj. číselné řady jsou seřazeny vzestupně: zápis 01 znamená tedy totéž jako naše 10. Pro snadnější rozlišení číslic od tengwar se nad jednoduchými číslicemi píše tečka a nad složenými vodorovná čárka.

K počítání od jedné do dvaceti čtyř lze také používat základní tengwar (jako naše **a**, **b**, **c**, **d** atd.); v takovém případě se obvykle také označují tečkou nebo čárkou, aby je bylo možné rozlišit od ostatních tengwar.

Doplňující slovník:

ciry "soutěska" **cuivie** "probuzení" **findë** "kadeř vlasů" **huinë** "šero, tma" **lúmë** (1) "čas" (LR 370); (2) "tma" (M 215, 222) **mando** "vězení, žalář" **men** "cest; místo, kraj" **tildë, til-** "horský vrchol, štít" **aina** "svatý" **cuivëa** "budící" **ilfirin** "nesmrtelný"melda "milovaný, drahý" **nan** "ale" **esta-** "jmenovat, pojmenovávat" **ista-** "znát, vědět" (min. čas sintë) **lasta-** "naslouchat, poslouchat" **lendë** "šel, odešel, odjel" (minulý čas patřící k několika různým slovesům podobného významu) **mel-** "mít rád, milovat (jako přítele)" ***nut-** "svázat, vázat, spojovat" **pel-** "obíhat, otáčet se, obcházet, vracet se"

Cvičení:

- Procvičování tengwar: Přepište nápis na titulní straně Pána prstenů do latinky.
- Přeložte do Quenya a napište v tengwar: Elwë šel navštívit (dosl. uvidět, spatřit) Finwëho a nevěděl, že Finwë odejel ze Středozemě. Ale Elwë do Finwëho domu nedošel (dosl. nepřišel).V lese elf potkal (dosl. našel) dívku. Mnoho let ("růst" rok jakožto střídání ročních dob) přešlo; hvězdy se otáčely nebem (dosl.: horním ovzduším), mnoho květů opadalo, mnoho listů vyrašilo; elf a dívka je nespátřili. Lid Elwëho odešel přes moře do Valinoru; jejich král je nenašel. Elwë Thingol a Melian přebývali ve Středozemi.

S věrnými čtenáři se loučí
Barbora Krylová

Dodatek k lekcí 22

Tengwar pro zápis Sindarin

Protože Sindarin měla rozsáhlejší hláskový repertoár než Quenya, museli si Šedí elfové pro zápis své řeči tengwar upravit. Druhý a čtvrtý stupeň nemají v Sindarin nosové zabarvení - druhý stupeň označuje **znělé závěrové souhlásky** (**d, b, g, gw**), čtvrtý **znělé spiranty** (**dh, v, gh, ghw**). Nasalizaci vyjadřuje vodorovná vlnka podobná španělskému tilde, která se klade nad příslušné tengwa. **Harma** a **hwesta** (**kh, khw**) představují silně aspirované hlásky (**harma** se čte jako **ch**). Pro zápis hlásky **hw** bylo zavedeno nové tengwa - **hwesta Sindarinwa** (**hw** Šedých elfů) připomínající **harma** s ocáskem. **Alda** a **arda** označují hlásky **lh** a **rh**; **hyarmen** se čte jako **h** a velké **ilmë nuquerna** představuje **samohlásku v**. Samohlásková tehtar užívaná při **krátkém psaní** se píší nad **následující** tengwa. (Př.: **tír** (Q) ..., (S))

Sindarin měla i vlastní písmo, *cirth*, v němž se jak souhlásky tak samohlásky zapisují runami. Vedení tímto systémem, zavedli Sindar "dlouhé" neboli "plné psaní" i pro tengwar (pomocí tengwar se v něm zapisovaly i samohlásky).

V plném psaní se **a** označovalo samostatným obloučkem, **e** pomocí **yanta**, i krátkým nosičem (bez tečky či čárky), **o** je pozměněnou podobou **anna**, **u** je **úře** a **y** se píše jako **ilmë nuquerna**. Délka se označuje (stejně jako v češtině - *pozn. překl.*) čárkou (**andraith**) nad příslušným tengwa, i-ové dvojhlásky se zapisují jako dvě tečky nad samohláskou, dvojhásky **u**-ové vlnovkou nad samohláskou. K jistým změnám došlo i v zápisu souhlásek. V beleriandském plném psaní (které najdeme na nápisu na Bráně Morie) se píše hláska **n** písmenem **órë**, **nn** písmenem **númen**; **m** jako **vala**, **mm** jako **malta** a **r** jako **rómen**.

Příklad plného psaní Sindarin v knize The Road Goes Ever On, str.62. (Tehtar jsou zde tištěny červeně; v mém vydání je červený tisk posunut, takže se zdá, jako by patřily k předcházejícímu řádku - pozn. autorky). Co se týče interpunkce, na Bráně Morie označují dvě tečky začátek a konec řádky a pauzu uprostřed ní (středník); v Písni pro Elbereth znamenají dvě tečky vykřičník a jedna tečka buď čárku nebo konec verše.

Příklady plného psaní Sindarin najdeme na Bráně Morie a v Tolkienově přepisu *Písně pro Elbereth* v *The Road Goes Ever On*, str.62. (Tehtar jsou zde tištěny červeně; v mém vydání je červený tisk posunut, takže se zdá, jako by patřily k předcházejícímu řádku - pozn. autorky). Co se týče interpunkce, na Bráně Morie označují dvě tečky začátek a konec řádky a pauzu uprostřed ní (středník); v *Písni pro Elbereth* znamenají dvě tečky vykřičník a jedna tečka buď čárku nebo konec verše.

Příklad plného psaní Sindarin v knize The Road Goes Ever On, str.62. (Tehtar jsou zde tištěny červeně; v mém vydání je červený tisk posunut, takže se zdá, jako by patřily k předcházejícímu řádku - pozn. autorky). Co se týče interpunkce, na Bráně Morie označují dvě tečky začátek a konec řádky a pauzu uprostřed ní (středník); v Písni pro Elbereth znamenají dvě tečky vykřičník a jedna tečka buď čárku nebo konec verše.

Při psaní Sindarin, zvláště užíváme-li plné psaní, je třeba dát si pozor na to, abychom všechny obloučky spojovali s jejich stonky (nedbale psané o mívá často oddělený oblouček, takže se pak zdá, jakoby stoněk patřil k následujícímu tengwa) a abychom rozlišovali **hyarmen** (**h**) a **yanta** (**e**). Tengwar pro zápis angličtiny

Angličtina má mnoho hlásek, které se nevyskytovaly v žádném z elfích jazyků, a proto je pro její potřeby opět nutné systém tengwar pozměnit. Způsob zápisu angličtiny (kterou se v Pánovi Prstenů překládá obecná řeč) vychází ze **systému pro Sindarin**, v němž jsou však provedeny následující změny: Třetí sada představuje anglické afrikáty (**ch** "church", **j, sh, zh**; tj. ve výslovnosti [č, dž, š, ž]) a sada čtvrtá souhlásky **k**-ové (**k, c, g, kh, gh, ng** "sing"; tj. [k, g, ch, gh]). Tengwar **númen** a **malta** se používají pro zápis **n** a **m**, **ázë** pro **z**, **nwalme** pro **ng** (tj. hlásku objevující se např. v **sing, doing**), **thúle** pro neznělé **th** "**thin**", **anto** pro znělé **th** (**dh**) "**these**", **následuje s** pro **s**, pomocí kterého se tvoří mn.č. "songs" a **calma** + **následuje s** označuje **x**. Redukované e se zapisuje pomocí tečky pod tengwa. Navíc se užívají tyto zkratky: ... "the", ... "of", ... "of the", ... "and" a ... neurčitý člen.

I pro angličtinu lze užívat jak krátkého, tak plného psaní. Při krátkém psaní se tehtar, stejně jako v Sindarin, píší nad následující tengwa. Někdy se mezi sebou zaměňují tehtar pro **e** a **i**, tj. **e** se značí tečkou a **i** čárkou. Příklad krátkého psaní angličtiny lze najít na titulní stránce Pána Prstenů i v všech ostatních Tolkienových knih. Nosové zabarvení je zde vyjadřováno krátkou vodorovnou čárkou a dlouhé **i** se píše Jsou užívány dvě tengwar pro **r** - **órë** a **rómen**; **rómen** označuje **dmčivě r**, tj. **r** stojící na začátku slova nebo slabiky (Ronald, history) nebo silně **r** (there), zatímco **órë** představuje **r** **nedmčivě** - slabé **r**, která následuje po samohláskách nebo stojí na konci slabiky (march, war). Tento rozdíl bude možná těžko představitelný pro ty, v jejichž nářečí či jazyku se všude vyslovuje silné **r** (jako např. v češtině), v tom případě si **órë** představujte jako "ah". Příkladem plného psaní angličtiny, užitě jako překlad obecné řeči, je Tolkienovy stránky z knihy Mazarbul, jejichž obrázek je otištěn v Pictures by JRR Tolkien, obr.23. Pro **a** se užívá tengwa **wilya**, pro **e** **yanta**, pro **i** krátký nosič, pro **o** pozměněná podoba písmene **anna** a pro **u** **Vala**. Všimněte si, že **a** a **u** se píší jinak než v Sindarin. Slabě vyslovované a němé **e** se značí tečkou pod příslušným tengwa (Silverlodë), Koncové **y** ("many") se zapisuje pomocí dlouhého nosiče s tečkou, zdvojené **o** (např. ve slově **look**) jako **anna** s kudrlinkou vespod. Všechna **r** se vyjadřují písmenem **órë**, tengwa **alda** lze číst jak **ld** nebo **ll**, **w** se zapisuje buď pomocí **Vala** ("**we**") nebo pomocí **rómen** (!) ("**went**").

Na titulní stránce *Pána Prstenů* se konec věty značí dvěma tečkami a vodorovnou čárkou (podobnou pomlčce), v *Knize Mazarbul* se kratší pomlka zapisuje jednou tečkou a delší pauza dvěma.

Máme ještě jeden doklad angličtiny zapsané v tengwar, a to Tolkienovy přepisy básně *Pout' (Errantry)* a *Tom Bombadil*. Jsou přetištěny v *Pictures by JRR Tolkien*, obr.48, i jinde. Tolkien v nich kombinuje užití samohláskových tengwar z plného psaní z tehtar, čímž vytváří sedmnáct různých samohláskových kombinací. *Hwesta Sindarinwa* se píše s jakýmsi výstupkem na stonku a tengwa připomínající velkou číslíci 2 označuje **w**.

Základní problém zápisu angličtiny pomocí tengwar spočívá v tom, že tengwar jsou písmo fonetické, zatímco anglický pravopis fonetický není. Jak tedy mají vypadat přepisy do tengwar? Jakýkoli pokus zachytit všechny jemné odstíny anglické výslovnoti je nutně příliš složitý a navíc je ovlivněn nářečím pisatele. Americký čtenář v *Pouti* snadno rozpozná Tolkienův britský přízvuk a naopak britský čtenář bude schopen odhadnout, z jaké části USA pochází americký pisatel. Právě tak, jako si lidé mluvící odlišnými nářečím někdy nerozumějí, když spolu hovoří, nebudou si vždy rozumět ani při psaní tengwar... Na druhou stranu by nemělo smysl přepisovat písmeno po písmenu podivnosti typu "knight" či "through". Nápis na titulní stránce *Pána Prstenů* ukazuje polofonetický způsob přepisu: "history", "war" a "is" jsou přepsány jako **historí**, **wor** a **iz**, ale slova jako "herein", "Reuel" nebo "seen" se píší stejnými písmeny jako v latince. Volba pravopisu zaleží zcela na vůli konkrétního pisatele.

Tengwar pro zápis černé řeči

Tengwar pro zápis černé řeči, doložené nápisem na Prstenu, jsou v jistých ohledech podobné systému a tengwar pro angličtinu. Čtvrtá sada označuje k-ové hlásky. Afrikáty **gh** a **sh** [š] se zapisují pomocí tengwar **unquë** (anglické **gh**) a **harma** (anglické **sh**, české **š**) se stonkem nad i pod řádkou. Hlásku **z** představuje tengwa **ázë**. **Óře** se užívá pro **r** následující po samohlásce (durbatulúk), **rómen** pro **r** stojící před samohláskou (thrakatulúk). *Tilda* je značkou nasalizace. Nápis na Prstenu byl napsán krátkým psaním. Tehtar se píší nad následující tengwa. **A** představují tři tečky, prodloužené na tři krátké svislé čárky, **i** jedna svislá čárka, **e** není zastoupeno, **o** je kudrlinka otevřená doleva, **u** doprava; dlouhé **ú** se píše jako dvě kudrlinky otevřené doprava. (Tehtar pro **o** a **u** jsou oproti Quenya přehozené proto, že **u** se v černé řeči vyskytovalo mnohem častěji - III 374). Tečka znamená pauzu nebo čárku, začátek a konec řádky je vyznačen dvěma prohnutými vodorovnými čárkami. V původním vydání nakladatelství Ballantine byl nápis

Dodatek: Dopis Dicku Plotzovi

Skloňování podstatných jmen v Quenya <

Toto je část dopisu, který J.R.R. Tolkien napsal přibližně v letech 1966-67 Dicku Plotzovi, zakladateli americké Tolkienovské společnosti. Tolkien zřejmě slíbil, že se zmíní jak o podstatných jménech, tak i o slovesech, poslal však pouze skloňování podst. jmen. To pak bylo spolu se strojovým přepisem, který pořídil Chris Gilson, a s komentářem Jima Allana vydáno v *Tolkien Language Notes 2* (vydal Jim Allan r. 1974), což byly pracovní podklady pro lidi, kteří připravovali *An Introduction to Elvish*. Ještě předtím než byla tabulka v březnu 1989 částečně publikována v časopise *Beyond Bree*, dostala se neoficiálními cestami ke značné velkému okruhu zájemců, kteří se pak o ní diplomaticky zmiňovali jako o "dopisu Dicku Plotzovi", "knižní Quenya", "nepublikovaných materiálech" apod., málokdy ji však citovali přímo, protože se báli, aby tím neporušili autorská práva. Od té doby byla vydána ještě jednou, v kompletnější podobě v červenci 1989 ve *Vinyar Tengwar* č.6.

S. (a) Ciryā	Pl. I Ciryā	I Ciryati	Dual Ciryat
A Ciryā	ciryai	"	"
G Ciryō	-aren	-alieu	Ciryato
J. Ciryamen	-ainen	-alieuu	Ciryantem
(b) Ciryanna	-annan	-alinnar	Ciryanta
du. (Ciryant)	(-ain)	(-ain)	(Ciryanti)
loc. Ciryante	-assen	-alisse(n)	Ciryatse
(Ciryas)	(-ais)	(-ais)	
abl. Ciryallo	-allon	-allic(n)	Ciryalto
(c) Ciryava	-	-aliva	
lassē	lassi	lasseti	lasset
~ ē	"	as f	a fa
lassēo	lassien	lassedi	(Ciryat)
-essen	-essen		
(b) ~ enna	-ennar		
(-en)	(-in)		
~ esse	-essen		
(-es)	(-is)		
-ello	-ello		
(c) -ella	-		

Na zvláštní stránce Tolkien píše:

"Tyto tvary patří do "klasické" neboli "knižní" Quenya. Užívalo se jich, alespoň pokud bylo známo lidem - tj. númenorejským učencům a těm z nich, kteří ve Třetím věku přežili v Gondoru, v psaném projevu. Pro lidi Quenya nebyla nikdy "živým jazykem". Mezi elfy, zvl. mezi elfy noldorského původu se udržela jako "druhý jazyk" (ve Třetím věku v Roklince a v Lórienu), zachovaný pouze ve starobylých učených knihách z dávných časů.

Předtím než mluvená Quenya přestala být jazykem rodným a stala se "druhým jazykem", kterému bylo nutno se v mládí naučit, doznala mezi Noldor jistých změn. Touto hovorovou podobou Quenya pak mluvili elfové noldorského původu i nadále, byla však již uchráněna dalších změn, protože se jí každá generace znovu učila podle zapsaných textů.

Mezi MQ [mluvenou Quenya] a KQ [knižní Quenya] byly následující rozdíly: všechny dlouhé samohlásky stojí na konci dvou- nebo víceslabičných slov nebo před jejich koncovou souhláskou se zkrátily, např. kiryā acc. > kiryā (kiryō > kiryō); dvojhláska ai se zredukovala na $\acute{c} > \acute{e} > \acute{a}$ a zanikl rozdíl mezi tvarem nominativu a akuzativu, protože ze slovosledu bylo dostatečně zřejmé, o který z těchto pádů se jedná. V mluvené Quenya tedy byl NA kiryā, mn.č. kiryar, kiryali."

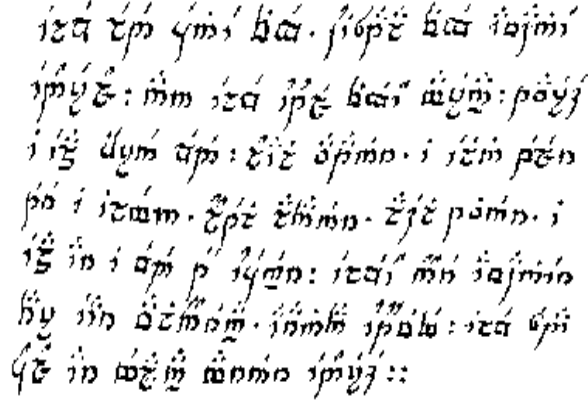
Z tabulky lze odvodit dosti mnoho. Existují dvě skupiny podst.jm., z nichž jedna tvoří mn.č. na -r a druhá na -i. Tato podst. jm. mají čtyři čísla - j.č. ("S" = singulár), dvě mn.č. ("Pl. 1", "2" = plurál) a "Duál" - a deset pádů, které lze rozdělit do tří skupin. První skupina "(a)" obsahuje čtyři pády: "N" (nominativ), "A" (akuzativ), "G" (genitiv) a "I" (instrumentál). Allan si všiml, že tyto čtyři pády se vyskytují i ve staré angličtině a nazývá je "pády mající co do činění se souvislostí". Pády druhé skupiny "(b)" (patří sem tři hlavní a dva vedlejší pády) mají místní význam - kam, kde, odkud; jsou to "All." (allativ), nepojmenovaný vedlejší pád uvedený v závorce, "Loc." (lokativ), další nepojmenovaný vedlejší pád a "Abl." (ablativ). Z Cirionovy přísahy (UT angl. 305, 317; česky 328, 340) víme, že nepojmenovaný pád pod allativem (který vypadá jako jeho zkrácená verze) je **dativ** (pád vyjadřující nepřímý předmět, náš 3. pád). Jakému pádu odpovídá "zkrácená verze" pod lokativem? Nezbývá než říci, že nevíme.

Třetí skupinu "(c)" tvoří jediný pád, u něhož rovněž není uveden název. Na rozdíl od ostatních má pouze dvě čísla - j.č. a "Plurál 2."

Seriál **Základy Quenya** jsme převzali se svolením autorky ze stejnojmenné publikace vydané časopisem **Beyond Bree** v Sherman Oaks, CA, 1992

Odpovědi ke cvičením:

- Nápis z titulní strany Pána Prstenu: "of westmarch bí jhon ronald reuel tolkien: herein iz set forth the historí of the wor of the ring and the return of the king az seen bí the hobbits."
- Překlad (přepis do latinky je uveden níže):

Elwë lendë kenîë Finwë, úistala Finwë avánië Endorello. Nan Elwë utullë Finweo mareña. Tauresë i Elda hirnë wendë. Loali autaner, i eleni peller tere i ilmen, lótelí lantaner, lasseli tiuner, i Elda ar i wendë të ukenner. Elweo nóre avánier thar eär Valinórea, arraninta utúvente. Elwë Sindacolo ar Melyanna marner Endoresse.

Thorin č.4/95

Rytířská epika

Co zbývá z dávných hrdinů?

Helena Soukupová

Tato práce byla původně napsána pro potřeby semináře ze staročeské literatury, možná však, že osloví i některé tolkienisty.

Předmluva

Hrdinská i rytířská epika zaujímá v evropské středověké literatuře význačné místo. Oba poetické žánry mají některé rysy společné - například těsné sepětí se životem a zájmy (či spíše zálibami) vládnoucí feudální třídy nebo postulate určitého ideálního charakteru a následně i celého morálního kodexu. Jelikož je však poezie tohoto druhu pevně spjata s konkrétní historickou situací, a to jak vytvářením určitého modelu chování, tak příležitostným odrazem reálného světa při tvorbě postav a prostředí, dochází u rytířské poezie, která je mladším žánrem, k jistému posunu výběru témat a jejich ztvárnění ve srovnání se žánrem vývojově starším - s hrdinskou poezií. Tato práce si klade za cíl postihnout dobu a prostředí, v němž hrdinské a rytířské epické skladby vznikaly, všimnout si proměn mravního ideálu v obou žánrech a srovnáním textových ukázek z konkrétních básnických děl zjistit odrazy onoho mravního ideálu a případnou podobnost básnické dikce.

Teoretická část věnovaná výkladu hrdinské epiky bude zaměřena především na literaturu germánskou; výklad epiky rytířské se zaměří i na literaturu vznikající ve francouzské oblasti. Důvodem je fakt, že v českém prostředí vzniká hrdinská epika ve srovnání s ostatními literaturami staré germánské poezie nepoměrně později, a to ještě ne v klasické podobě, a rytířské skladby, přicházející ve srovnání s jinými evropskými literaturami také poněkud opožděně, vycházejí z cizích, zejména německých předloh. Citace konkrétních pramenů se budou opírat o hrdinské básně staroanglické a o českou rytířskou skladbu Jetřich Berunský.

Historické pozadí žánru

Hrdinská germánská epika

V germánských hrdinskoepických památkách se velmi často - bez ohledu na geografickou oblast vzniku památky - objevuje v různých obměnách společný tematický materiál vycházející z pověstí odrážejících dobu stěhování germánských kmenů ve 4.- 6. století n.l., dobu ohraničenou hunskými vpády a smrtí Ermanarikovou v roce 375 na straně jedné a dobytím Itálie Langobardy pod vedením Alboina v roce 568. V pověstech ovšem nejsou historické osobnosti spojovány s přesnými letopočty, přestože dnes je můžeme celkem spolehlivě historicky zařadit. Minulost je pojímána jako směr skutečné historie a fantazie, takže se stává, že postavy jako Ermanaric (panovník Ostrogótů, zemřel v r.375), Guthhere (těž Gundaharius, burgundský panovník zabitý Huny kolem r. 437), Attila (hunský panovník, zemřel v r. 453) a Theodoric (ostrogótský vládce Itálie, zemřel v r. 526) vystupují jako současníci a občas i jako příbuzní.

Příběhy germánských hrdinů, jako byli Ermanaric, Theodoric nebo Ingeld, přežívaly zpočátku v ústním podání. V anglosaské oblasti pochází první písemný doklad o existenci zpěvů, v nichž figuruje postava germánského legendárního panovníka, z roku 797. Jedná se o Alcuinův dopis představenému jednoho anglického klášteřa; v onom dopise kárá Alcuin mnichy, že při společném jídle naslouchají raději harřě a pohanským hrdinským zpěvům než náboženským promluvám. "Co má Ingeld společného s Kristem?" táže se Alcuin rozhorleně. "Dům je úzký; není v něm místa pro oba; Nebeský král nemá ani to nejmenší společného s takzanými králi, kteří jsou pohaní a zatracenci; neboť Jediný král vládne věčně na nebesích, zatímco ten druhý, pohan, je zatracen a stěná v pekle."

Zmínky o písních ve starogermánském germánském prostředí však najdeme například již v Tacitově Germanii (počátek 1. stol. n.l.), dále u Procopia, Řehoře Velikého, Bedy Ctihodného a dalších. V současnosti se badatelé shodují v názoru, že nejdůležitějším prostředkem předávání staré germánské poezie byly krátké výpravné písně či zpěvy. Tyto původní zpěvy samozřejmě v dnešní době již neznáme, ale v nejasných narážkách a v útržcích vyprávění byly zakomponovány do pozdějších skladeb, jež ovlivnily nebo přímo inspirovaly. Zápisy některých z těchto mladších skladeb, byť často fragmentární, se dochovaly. Nejde přitom přímo jen o hrdinskou epiku (například staroanglické skladby Beowulf, Boj na Finnově hradě a Waldere, starohornoněmecká, pravděpodobně neúplná skladba Hildebrandslied a latinská skladba Waltharius z pozdní doby vlády Karlovců), ale i o texty elegické (staroanglický Deor) nebo případně o kronikářské zápisy (anglosaské genealogie, drobné odkazy roztroušené v německých a latinských pramenech, parafráze latinského Waltharia v italské kronice z 11. století).

Jednotlivé germánské kmeny sice měly i zpočátku určité povědomí o ostatních kmenech, ale nějaký zásadnější pocit příbuznosti a společného původu chyběl; například ještě v 7. století byl ostrogótskému Theodorikovi připisován makedonský původ, jindy byli Gótové pokládáni za potomky Skythů. Tento přístup se změnil až po roce 800, s rozmachem říše Franků za vlády Karla Velikého. Pro mnoho panovníků se náhle stal módou "goticismus", tedy snaha najít pokrevní přízřízenost s Germány doby Ermanarikovy a Theodorikovy. Sám Karel Veliký navštívil po své korunovaci v Římě v roce 801 Ravennu a odvezl si odtud do Cách jezdeckou sochu, o níž věřil, že představuje Theodorika Ostrogóta. Příběh Theodorikova vyhnanství se brzy poté poprvé objevuje písemně v německé Hildebrandslied; z 9. století pochází i další zmínka o Theodorikovi, tentokrát nalezená na runovém kameni ve švédském Östergotlandu. Ze staroanglických skladeb se o něm zmiňují Deor a Widsith. Zájem o Góty a jejich jazyk v průběhu let 805 až 860 stále rostl: neprve se označení theodisca lingua ("germánský jazyk") rozšířilo z franštiny i na starou angličtinu a langobardštinu, v roce 805 už zahrnoval i góštinu; kolem roku 830 se již uvažovalo o společném skandinávském původu všech nationes theotiscae ("germánských národů"), a přibližně v roce 860 již bylo možno hovořit o gens teudisca, o společenství germánsky hovořícího národa. Toto zaujetí pro gótský jazyk, pověsti i předky patrně pramenilo z kulturní různorodosti v říši Karla Velikého a jeho následovníků. Kromě franského centra vznikaly zpěvy s obdobnou tematikou také u germánských národů sídlících okolo Severního a Baltského moře a v Británii. Historická autentická postav dávných germánských panovníků se mísila s jejich vstupem do pověstí, a tak nebylo neobvyklé najít jména těchž postav současně v královských genealogiích i v básnických skladbách. Bohatým pramenem jmen legendárních postav je například staroanglická báseň Widsith, v níž fiktivní scop (staroanglický pěvec) recituje - podle některých badatelů prý tradiční - seznamy dávných králů, kmenů, jimž vládli, a významných hrdinů. Jména jsou často seskupena podle toho, jak se postavy spolu vyskytují v pověstech. Příběhy samotné zde rozvedeny nejsou, ale předpokládá se, že jejich znalost tehdy patřila ke "kulturnímu minimu" vzdělaných posluchačů (nebo čtenářů), kteří nacházeli hodnotu skladby právě v onom pleasure of recognition ("potěšení ze známého").

Rytířská epika

Rytířské mravy výrazně ovlivňovaly život šlechty asi od 12. století, ale počátky rytířstva se datují do doby daleko dřívější. U kolébky jeho zrodu stála opět říše franská a její armáda. V době největších franských expanzí byla sice jádrem franského vojska ještě pěchota, chráněná drátěnými košilemi a používající kopí, mečů, seker, luků i samostřílů, a jízda byla pouhou další složkou armády, ale postupem času se začala osvědčovat natolik, že panovníci sami vytvářeli podmínky pro její další vývoj. Povinnost držitelů půdy sloužit v jždě těžkooděnců zavedl Karel Martell (717-741); již za jeho vlády se jízda vedle pěchoty výrazně přičinila o porážku Arabů v bitvě u Poitiers v roce 732. Karel Veliký (768-741) dále upřesnil povinnost sloužit v jždě pro držitele čtyř až pěti lánů, a položil tak základy vynikajícího franského jezdectva. Od těch dob rostl význam jízdy ve všech evropských středověkých armádách; se svými přednostmi se důrazně prosadila například v bitvě u Hastingsu v roce 1066, kdy dopomohla normánskému vévodovi Vilému Dobyvateli k vítězství nad anglickým králem Haroldem.

Tak vznikala již v raném středověku skupina profesionálních jízdních válečníků, vyzbrojených kopím, mečem a štítem a zakutých v těžké zbroji. Protože rytíři tvořili jádro vojska raně feudálních států, stali se významným politickým činitelem jako nejvýznamnější opora panovníka. Jejich prestiž stále rostla; v 11. století došlo ke stabilizaci jejich nejdůležitějších znaků a rituálů, zejména souvisejících s přijímáním do rytířského stavu a upravujících vztahy mezi rytíři. Přijetí mezi rytíře zprvu nebylo dědičné, ale právo pasovat druhou osobu na rytíře měl zpočátku každý rytíř, nejen králové a knížata. Již ve 12. století se však prosadila různá omezující nařízení týkající se především přijímání do rytířského stavu v závislosti na urozeném původu a postupem doby se rytířstvo stalo uzavřeným šlechtickým stavem.

Rytířské zvyky a obřady se v průběhu staletí neustále obohacovaly o další prvky. Z určitého hlediska k tomu přispěly i křížácké výpravy, odehrávající se převážně v 11. a 12. století, které přinesly spojení rytířstva s církví. Církevní představitelé se tak později účastnili například obřadů pasování na rytíře, které se stávaly stále složitějšími. Také nejstarší rytířské řády, do nichž se rytíři začali brzy sdružovat, byly organizovány po vzoru řádů mnišských a podléhaly zprvu pravomoci biskupské, později samému papežovi. Členové jednotlivých řádů, duchovních i světských, měli své znaky, které byly většinou odvozené od tvaru kříže. Různé obrazové symboly se objevovaly také na praporcích křížáckých oddílů i na štítech jednotlivých bojovníků.

Ve 12. století došlo k velkým změnám v životě rytířstva. Změnil se samotný způsob bydlení; nově vznikající hrady, tvrze i honosné dvory zámožných šlechticů se stávaly centry nových kratochvilí - honů, slavností, turnajů. Rytířská móda, ovlivňující nejen rytíře jako takové, ale šlechtu v ůbec, se rychle šířila po všech oblastech Evropy. Rytířské turnaje měly sice alespoň zpočátku, kdy přispívaly k výcviku bitevních dovedností rytíře, charakter vojenských cvičení, ale brzy se staly pouze pestrou zábavnou podívanou. Užívání erbů, inspirované původními označeními na praporcích a štítech v dobách křížáckých válek, nyní mělo především rozlišovací funkci, neboť módní turnajové odění dokonale zahalovalo jak rytíře, tak jeho koně. Taková situace dala vzniknout heraldice - nauce o erbech. Profesionální znalci erbů se nazývali herolti; ti zjišťovali před každým

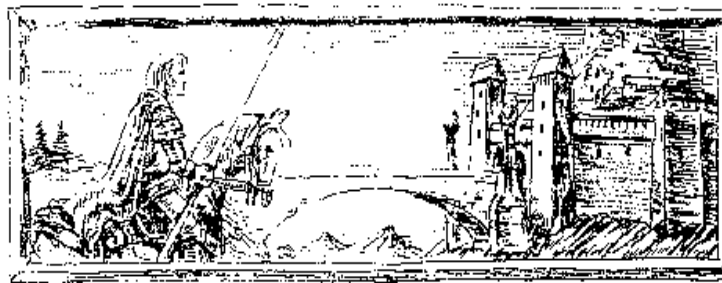
turnajem erby i původ jednotlivých účastníků. Kromě erbů se rytíři při turnajích zpodobili také stuhou, darovanou mu dámcí jeho srdce, jejíž zpráva si dle rytířských zvyků získal.

Vitányem zpestřením slavností na panovnických i šlechtických dvorech bylo vystoupení truverů či minnesängerů - básníků, tvůrců rytířské poezie opěvávající panovníka, rytířské ideály a lásku k dámě. Ve vývoji rytířsko-kurtoazní poezie v evropské literatuře můžeme podle charakteru hrdiny rozlišit tři hlavní fáze, charakterizované i typem básnických skladeb: na počátku jsou to chansons de geste s hlavním hrdinou Rolandem, u něhož je dominantní vlastností statečnost, další fázi reprezentuje occitánská lyrika s trobadorským typem a oddaným milencem, a konečně jakousi syntézou koncepte hrdinství a kurtoazie je francouzský dvorský román, jehož typickým hrdinou je artušovský rytíř Lancelot v podání Chrétiena de Troyes. Takový vývoj literatury je spojen s vývojem společnosti, zejména pak s chápáním společenské role urozené ženy. Nejranější rytířská epika se ještě zaměřuje především na oslavu hrdinství a služby panovníkovi, tedy na témata dobře známá ze staré hrdinské epiky; změnou zde ovšem je důsledné křesťanské vidění světa, které se u germánského hrdinského eposu chybí objevuje ještě nejednoznačně. Ženské postavy stojí ve skladbách této vývojové fáze rytířské epiky, stejně jako u epiky hrdinské, ještě na okraji děje. Do centra příběhu se dostávají až společně s prosazením dvorské koncepce literatury a s rozvojem dvorského života, kdy se služba milované dámy stala společenským závazkem s přesně vymezenými pravidly, a kdy byly skutečné války alespoň dočasně nahrazeny nádhernými turnaji.

Ranější a pozdní fáze vývoje rytířské epiky se od sebe liší nejen charakterem hlavního hrdiny a určitým posunem ideálu od chrabrého bojovníka oddaného panovníkovi k milujícímu bojovníkovi oddanému své dámě, ale i vztahem k historické skutečnosti. U starších skladeb, oslavujících především hrdinství a nezřídka didakticko-moralisticky zaměřených, převažovala přímá inspirace historickou skutečností a realističtější způsob zobrazení. Tím vykazoval tento typ rytířské poezie ještě vazby na starou hrdinskou epiku; ta také často líčila skutky národních hrdinů (národních alespoň v širším pojetí, například v kontextu velkého germánského národa), kteří jako historické postavy kdysi skutečně existovali, a při opěvání ideálu statečného a věrného bojovníka se v hrdinské poezii nezřídka objevovaly naučné vsuvky ve smyslu: "Tak má každý muž činit." Rytířská epika dvorského typu byla naopak zaměřena zábavně, s cílem upoutat posluchače zajímavým příběhem, čemuž odpovídala volba časové i geograficky exotičtějších témat a velký počet zcela fantastických motivů. Právě pro svou zábavnost a fantastičnost byla dvorská rytířská epika dlouho hodnocena moderními vědci níže než epika s moralisticko-didaktickým zaměřením, ale tímto přístupem by byl rámec "kvalitní" středověké literatury neopodstatněně připraven o díla sice lehčího a zábavného rázu, ale o díla schopná upoutat a pobavit nejen středověkého čtenáře.

Již v oddíle věnovaném hrdinské epice padla zmínka o zpracování starších látek do novějších podob. Tento rys je charakteristický pro literaturu celého středověku. V té době se na otázku původnosti námětu hledělo v jistém smyslu opačně než dnes. Středověké publikum nejenže neodsuzovalo básníka za použití cizího námětu, ale naopak oceňovalo jeho znalost starších látek, projevující se v dílčích aluzích nebo v nových převyprávěních celých příběhů, patřičně aktualizovaných. Nejruznější staré náměty, některé až z antické doby, obletěly doslova celou Evropu - známe například několik zpracování trojské války, mnoho skladeb inspirovaných pověstmi o rytířích Kruhového stolu nebo nesmrtelným příběhem Tristana a Isoldy.

Dobovou aktualizaci námětů a změnu způsobu jejich zpracování v závislosti na dobových literárních tendencích lze názorně ilustrovat na proměně postavy Theodorika Ostrogóta, zmíněného již v první kapitole. Theodorik (též Theodoricus de Verona, Dietrich von Bern; 452-526) byl historicky doložený ostrogótský král, syn Thiudimera z rodu Amalů. Mládí strávil především v bojích na Balkáně, v letech 489 až 497 se postupně zmocnil Itálie a její správa mu byla posléze oficiálně svěřena byzantským císařem. Původně ostrogótská pověst o jeho životě se rozšířila mezi ostatní germánské kmeny; v německé Hildebrandslied z 9. století, líčící Theodorikův příchod do Itálie, najdeme již značné odchylky od historické skutečnosti. Dále se Dietrich von Bern objevuje i v Písni o Nibelunzích i v pozdějších německých pověstech (jedna z nich, zřejmě v bavorskoroakouském zpracování, posloužila jako předloha k českému zpracování látky), a jako Jetřich Berúnský i v české Dalimilově kronice a ve stejnojmenné rytířské skladbě dvorského typu ze 14. století. Zde již má titulní hrdina s původní historickou skutečností společně jen jméno, a to ještě počeštěné. I tak křivolakými cestami se mohly brát úpravy původních příběhů.

Ideální charakter a jeho proměny

Ideál germánského hrdinského života najdeme poprvé popsáný v Tacitově spisu Germania z 1. století n.l. Tacitus sice nacházel u barbarských Germánů především ty pozitivní hodnoty, které postrádal u svých římských současníků, ale jeho vyobrazení germánského způsobu života a žebříčku hodnot se do velké míry shoduje i s reflexemi v pozdější hrdinské poezii. Autor hovoří o velikosti vládců, o veselí v hodovních síních, o krevní mstě a ceně krve, o odvaze, která sluší náčelníkovi i jeho bojovníkům. Náčelník vede své bojovníky příkladem, ne rozkazy, a dbá na to, aby ho žádný z jeho mužů nepředčil v hrdinství. Pro bojovníka je největší hanbou přežít svého pána v bitvě. Bohužel, Germanii je třeba číst spíše jako spis morálně politický než jako etnograficky přesnou studii o životě germánských kmenů v Tacitově době.

Životní hodnoty, odrážené v pozdější době ve starých hrdinských skladbách, vyplývají ze společenských vztahů tehdy obvyklých mezi příslušníky urozených vrstev společnosti. Centrem společenského i politického dění - jak se to jeví alespoň v germánské hrdinské epice - byl panovník a jeho družina. Vzájemný vztah pána a družiníka určoval všechna základní pravidla chování. Nejvyšší ceněnou a zavazující vlastností byla oboustranná věrnost: v ideálním fungujícím vztahu pán družiníky obdarovával statky i poklady, družiníci ho chránili a stáli mu po boku v čase války. Vyhnanství z družiny a ztráta pána představovala pro tehdejšího válečníka ten nejtěžší osud: bez pána a bez příslušnosti k družině se jedinec stával naprosto bezvýznamnou osobou, nehledě na to, že bojovník bez pána byl ostatními lidmi v podezření, že se dopustil nějakého nečestného činu a vyvržením byl za něj potrestán.

Ztráta cti znamenala tu nejhorší pohanu, neboť kdo ztratil čest, nemohl dosáhnout posmrtné slávy. Válečník volil raději smrt než život v pohaně. O čest přišel zrádce, který opustil svého pána v bitvě, zbabělec, který se při pitce v hodovní síni zavázal vykonat statečný čin a závazek nedodržel, i váhavec, který otálel s pomstou za padlého druha či pána, ale také příbuzného, neboť pokrevní příbuzenské svazky hrály v utváření mezilidských vztahů ve světě hrdinské doby také nesmírně důležitou úlohu, odrážejíce tak pozůstatky starého rodového zřízení. Občas docházelo k tragickému a krvavému vyústění situace, kdy oddanost panovníkovi a oddanost příbuzným stály v konfliktu. Na to pamatoval i zákoník krále Alfréda, stavící jednoznačně nejvyšší povinnost k panovníkovi.

Nejvytvořenější cíl bojovníka představovalo dosažení posmrtné slávy. Smrtí končil válečníkův život na této zemi; sláva, pokud jí dosáhl, bylo to jediné, co jej mohlo přetrvat. Skutečnou proslulost mohl válečník získat, jen pokud dával v zásluhu život, a hrdinská smrt v boji se cenila stejně vysoce jako dovršený hrdinský čin. Zemřít ve slávě znamenalo výhru - kdo si nečestně dopomohl k přežití a "vyhandloval" tak několik dalších let života za trvalou slávu, prohrál.

Dosáhl-li bojovník proslulosti, šířil jeho slávu pěvec, který za doprovodu malé harfy recitoval hrdinské verše při slavnostech v hodovních síních. Tyto slavnosti měly velký význam pro sociální interakci pána a družiníků, neboť při nich probíhalo rozdávání darů a bojovníci se hrdými promluvami zavazovali k dalším hrdinským skutkům a k neselhávající věrnosti pánovi. Reč pronesená v hodovní síni se pokládala za stejně závaznou jako přísaha. Pěvcovo umění samozřejmě značně přispívalo k lesku takové hostiny, a tak se vládci snažili získat pro svůj dům pěvce co nejlepšího, zejména pak ti, kteří toužili po tom, být oslaveni v jeho písni.

Ideál rytíře a rytířského života tak, jak se odráží v rytířském eposu, se formoval na dvorech jižní Francie ve 12. století. Rytíř měl zasvětit svůj život službě panovníkovi a církvi, bojovat za duchovní hodnoty, chránit slabé a nemohoucí. K dalším významným vlastnostem pravého rytíře se řadila samozřejmě i odvaha - tu ovšem rytíř často neprokazoval ve skutečném boji, ale na turnajovém kolbišti, i když často si užil oběho, a to nejen v literatuře, ale i ve skutečnosti: vzpomeňme jen "perlu rytířstva" Jana Lucemburského, jenž si získal proslulost v turnajových kláních i skutečném válčení, aby nakonec tragicky zahynul u Crécy.

S rozvojem dvorské kultury se k povinnostem rytíře přidala snad nejtýpčtější, nejrytější povinnost - dvorná služba ženě ve jménu lásky. Láska pochopitelně umocňovala i rozvoj dalších rytířských ctností, a tak si rytíři dávali záležet na honosném oblečení i zjemněných mravech. Doba rytířská je dobou ceremoniálních pravidel, která upravovala všechny základní činnosti rytířova života, ať už šlo o organizaci rytířských řádů, přijímání mezi rytíře, pořad turnaje či průběh dvoření milované ženě. Tato obřadnost pak nevyhnutelně proniká v reflexích i do literatury.

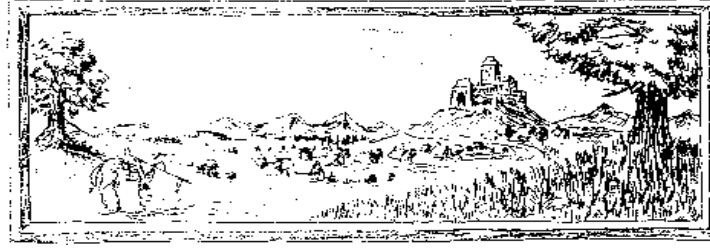
Motivický rozbor Jetřicha Berúnského

(se zaměřením na případné podobnosti se starší hrdinskou epikou)

Česká skladba O Jetřichovi Berúnském ze 14. století vychází z některé z německých verzí pověsti o růžové zahradě, kterážto látka byla v němčině opakovaně zpracována v průběhu 12. - 15. století. (O historickém vzoru hlavního hrdiny a jeho proměnách byla řeč již dříve). Způsobem vidění skutečnosti a výběrem určitých motivů představuje Jetřich Berúnský rytířskou prózu ranějšího typu. Jediná ženská postava, Krinhulta, stojí jen na okraji příběhu, spíše jako dekorace Lavrinova sídla než jako příčina děje, přestože dílčí rozvoj děje je zapříčiněn jejím přibuzenstvím s Dětlebem. Jetřich také vyráží do Lavrinova sídla především proto, aby dokázal svou odvahu, a ne aby vysvobodil Krinhultu (o to zpočátku nikdo z Jetřichovy družiny ani neví). Odvážné skutky konali již bojovníci na stránkách hrdinské poezie, ale motivace i provedení se liší. Například Beowulf, hrdina stejnojmenného staroanglického eposu, bojuje s obrem Grendelem proto, aby pomohl dánskému králi Hrothgarovi, jehož dvůr Grendel po mnoho let pustošil. Byla to tedy nepřátelská bytost, která narušila sídlo lidí a byla za to potrestána. Stejně tak při boji s drakem jde Beowulfovi především o to, aby ochránil svůj lid před

zhoubou, a ne o nějaké samoúčelné dobrodružství. Naproti tomu se zmíněné rytířské skladbě se "narušitelem" stává Jetřich, který vyhledává nepřátelského krále skřítků v jeho sídle v touze po dobrodružství. Hilbrant sice připouští, že Lavrin "často z hory vytieká / zabil jesti nejedného reka", ale všimněme si, že řeč je tu o recích, a ne o trýzněných prostých obyvatelích okolní krajiny. Lavrin tedy zřejmě nepředstavoval osudovou hrozbu pro nikoho, kdo s ním nechtěl mít nic do činění.

Sám boj s Lavrinem, zejména první potyčky, je veden v silně ceremoniálním duchu, a evokuje spíše představu turnaje než skutečné bitvy, přestože na konci jde již také o život. K obřadnosti značně přispívají výstupy Jetřichova "mistra" Hilbranta, který řídí souboje jako zkušený pořadatel turnaje, a ještě stačí volat na Jetřicha strategické rady. Čtenář zde najde i další charakteristický rys rytířské poezie, a to užití fantastických motivů. Když se Jetřich rozlítí při boji, sálá z něj oheň silný "jako z výhně od kováře" (J 800). Lavrin zas používá mnoho kouzelných rekvizit jako pás, dávající sílu dvanácti mužů nebo prsten, umožňující vidět neviditelné.

Celkově lze protiklad hrdinského a rytířského přístupu k věci ilustrovat půvabným srovnáním povelu k útoku v Lagamonově eposu Brut (který již sice částečně vykazuje znaky rytířské epiky, ale jehož hrdinové mají svým chováním daleko blíže k zuřivým válečnickům doby hrdinské) na straně jedné a obdobného povelu v Jetřichovi Berúnském. Lagamonův keltský král Artuš vyzývá své válečníky k boji proti germánským "pohanským psům" slovy:

"Nu heom to! Heom to!"
"Teď na ně! Na ně!"

kdežto Hilbrant podněcuje Jetřichovy přátele k boji výzvou:

"Račte na Dětleba téci."
(J 1025)

Přestože svět rytířský je v porovnání se světem heroickým daleko více svázan pravidly "dobrého chování" a jeho hrdinové hovoří vybraněji a oblékají se s honosnější nádherou, některé jeho hodnoty, a to i ve své básnické podobě motivů a jejich formálních ztvárnění, se příliš nevzdalují životním hodnotám a básnickým obrazům doby hrdinské. Podívejme se v krátkosti alespoň na některé z nich. Jako velmi vděčný básnický prostředek se odnepaměti osvědčovala zvířecí přirovnání. V hrdinské epice vystupují zvířata nejčastěji jako "beasts of battle" (divá zvěř, věštící svým objevením bitvu a požírající padlé), a to téměř bez výjimky zastoupená triádou havran - orel - vlk. Vlastní přirovnání bojovníků (vlastních i nepřátelských) ke zvířatům, poměrně řídká, se zpravidla omezují na vlka a kance. V Jetřichovi Berúnském najdeme podstatně bohatší bestii než ve skladbách hrdinských. Srážka Jetřicha s králem trpaslíků Lavrinem je líčena takto:

Tak druh proti druhu hnasta
jako dva nerovná rarohy,
jeden malý, druhý mnohý.
(J 538-540)

Když později v trpasličí hoře skočí Dětleb v bitevní vřavě mezi trpaslíky, básník o něm říká, že

učini široký okol,
jako v malých ptáčích sokol.
(J 1767-1768)

O několik veršů poté popisuje básník odvetnou akci Lavrina (stojí za povšimnutí, že ve všech i dříve zmíněných přirovnáních se přihlíží k rozdílné tělesné konstituci lidí a trpaslíků):

Lavrin uzře, že lidé zbiti,
ihned se na Dětleba říti,
jako malý pták na tura,
anebo myš na kocúra.
(J 1776-1779)

Následující přirovnání vztažené k raněnému Dětlebovi vyznívá téměř neuctivě, zejména uvážíme-li, že se statečně bil s obrovskou přesilou:

Tehdy krev převelmi juž
jako z brava teče, hlúpe tváři,
jižto zakolí masaři.
(J 1785-1787)

Poněkud důstojněji nakládá básník se samotným Jetřichem, užívaje na krátkém úseku hned dvou obrazů dravých zvířat:

Radostně mu srdce zplésa
jakožto koli prostřed lesa
mezi malými zvěři lvovi.
Ihned se říti k Lavrinovi.
Tepruv Jetřich poče svádu,
jako lačný vlk běže k stádu,
něco uloviti chtějíce.
(J 1880-1887)

I Vítek Vilantův a Vztekly Volfart nakonec v poslední bitce bojují udatně:

když se jako sokol péře,
co dosiehne, to vše béře.
(J 2032-2033)

Jiné motivy se blíží hrdinské epice ještě více. Dětleb se například musí vyrovnat přímo s učebnicovou podobou konfliktu závazků k příbuzným a k druhům ve zbrani poté, co se ukáže, že se Lavrin oženil s jeho sestrou Krinhultou. Zpočátku Dětleb Lavrina brání, ale když ten zrádně uvězní zbytek družiny ve sklepení, je to nakonec Dětleb, kdo se první vrhne do boje s Lavrinovými muži a s Krinhultinou pomocí opatří svým druhům zbraně. Oddanost k přátelům tedy zvítězí nad příbuzenskými pouty, a Dětleb sám to výslovně potvrzuje, když nedba na sestřino varování před velikou silou Lavrinovou:

Nehroz mi tiem, sestro, nic,
bez tovaříšovť nepójdú pryč.
Aneb vesele odsud pójdem,
aneb veliké práce dojdem.
(J 1702-1704)

Snad ještě větší odpovědnost za svého druhu a touhu zachovat si čest vyjadřuje Jetřich po první srážce s Lavrinem, když prosí krále trpaslíků, aby ušetřil Vítku Vilantova, kterého on, Jetřich, k celému dobrodružství podnikl:

Vítek jest mój tovařiš,
kto koli chce, ten to slyš.
A se mnú jest vyjel ven.
Byl-li by mu vzat základ ten
a já ztratil tovařiše toho,
měl bych pro to hanby mnoho.
Všichni by mi za zlé měli,
kto by na mě to zvěděli,
na Jetřicha Berúnského,
že dal osekatí tovařiše svého.
(J 569-578)

V silně hrdinském duchu pak vyznívají ty pasáže, kterými skrz turnajovou nádheru a pohádkovost prostředí probleskuje připomínka možné smrti. Tu si Jetřichovi druhové uvědomují před vstupem do Lavrinovy hory, ale touha po dobrodružství a strach před hanbou je silnější než strach ze smrti. První na toto téma promlouvá Hilbrant:

Všichni by námi klamali,
a řkúc: "Tam pro strach nesměli."
Kdež by na ny to zvěděli,
toho bychme hanbu měli.
Lépe tam životy dáti,
nežli pro strach nedbati.
(J 1263-1268)

Hilbrantovi přizvukují podobnými slovy postupně i Jetřich, Vítek a Volfart. Velmi obdobnou scénu lze nalézt ve staroanglické skladbě Bitva u Maldonu z konce 10. století, opěvající statečnost anglosaských bojovníků v historicky doložené bitvě u Maldonu (odehrála se v roce 991 a pro Anglosasy skončila tragickou porážkou). I zde hrdinové, ovšem v poněkud zoufalejší životní situaci, promlouvají jeden po druhém a vyslovují svou touhu položit život při pomstě za jejich pána a vůdce Byrhtnotha, zabitého vikingskými nájezdníky. Jejich jednotlivé řeči jsou podstatně propracovanější než v Jetřichovi Berúnském - liší se délkou podle urozenosti mluvčího a s pečlivou diferenciací si všímají různých aspektů celé situace (bitevně strategický, citový, morální atd.). Přesto je možno shrnout hlavní téma jejich promluv do autorského dvojverší:

"hi woldon ȝa ealle oȝer twega,
lif forlótan oȝte leofne gewrecan."
Ti všichni chtěli jedno nebo druhé,
život položit nebo drahého pána pomstít.
(Mald 207-208)

Důvod zařazení reakcí všech zúčastněných je v první i druhé skladbě nasnadě - v tehdejší světě, alespoň ve světě poezie, se od reka očekávala nejen obratnost v boji, ale v určitých případech také výřečnost. Slovo skutečně dělalo muže - a zavázání se k odvážnému činu toho bylo klasickým příkladem. Pěvec či básník tak musel bedlivě zachytit nejen bitevní úspěchy, ale i řečnická vystoupení všech, jimž chtěl zajistit slávu.

Poslední rozebíraný motiv se týká psychologického významu účasti v boji. Pravý rek pokládal boj nikoliv za nebezpečnou nevyhnutelnost, nýbrž za nejušlechtlejší způsob trávení času. Nemohl-li z nějakého důvodu bojovat, trpělo jeho mužné srdce; naopak dařilo-li se mu v bitvě, pociťoval radost a uspokojení z dobře vykonané práce. Významný motiv radosti z boje se objevuje již v epice hrdinské. Beowulf, vynořující se z tajemného jezera s utátou hlavou netvora Grendela, se cítí následovně:

"Sólace gefeah,
mógenbyrȝenne ȝara ȝe he mid him hófde."
Z mořské kořisti se radoval,
z mohutného břemene, jež s sebou bral.
(Beow 1624b-1625)

Podobný stav mysli zažívají i Čtelstan a Eadmund, královští bratři z Wessexu, v roce 937 při návratu z bitvy u Brunanburhu (o tom vypráví stejnojmenná báseň), kde rozprášili spojené vojsko Skotů a vikingů:

"Swilce ȝa gebroȝor begen ótsamne,
cyning and óteling, cyȝte sohton,
Westseaxna land, wíges hremige."
Tak oba bratři pospolu,
král a kníže, vlast svou vyhledali,
zemí Západních Sasů, rozjásaní z boje.
(Brun 57-59)

Také Byrhtnoth, již zmíněný hrdina Bitvy u Maldonu, dokáže najít potěšení v dobré ráně uštědřené nepříteli. Protože k jeho ctnostem patří již nejen udatnost, ale také hluboce křesťanské smýšlení, nezapomíná slovně projevit díky také Bohu (poté, co mistrnými dvěma ranami oštěpem proklál jednomu vikingovi hrdlo a druhému srdce):

"Se eorl wós ȝe bliȝra:
hloh ȝa modi man, sóde Metode ȝanc
ȝós dógweorces ȝe him Drihten forgeaf."
Kníže se zaradoval ještě víc:
zasmál se, mocný muž, vyslovil Bohu vděk
za dobré dílo, jež mu Pán dopřál.
(Mald 146-148)

Protagonisté skladby Jetřich Berúnský se ovšem nacházejí ve svízelné situaci, co se týče potěšení z boje, poněvadž jim v úspěšné bitevní aktivitě zprvu brání fakt, že Lavrinovi trpaslíci jsou chráněni kouzlem neviditelnosti. Hrdinům se tedy dostane mnoha ran, aniž by je mohli spláčet, nehledě na to, že boj s neviditelným protivníkem jaksi nezapadá do rytířského turnajového řádu. Naštěstí postupem doby všichni hrdinové získají různé magické předměty, umožňující kouzelné vidění, a díky tomu se jeden po druhém až dojemně rozjaří (v tónu jejich řeči skutečně převažuje radost z možnosti účastnit se boje, a ne úleva, že teď konečně uvidí, kdo a odkud na ně útočí). Ukázky jsou seřazeny chronologicky a opatřeny jmény postav, kterých se pasáž týká.

Dětleb: "Poče velmi vesel býti,
že mužíky všecky vidieše."
(J 1665-1666)

Jetřich: "Vesele se poče jmieti,
že mu mužíky viděti."
(J 1878-1879)

Hilbrant: "Hilbrant poče vesel býti
a řka: 'Již jej také mohu býti,'
neb vidieše každého mužíka."
(J 1947-1949)

Vítek: "Tuť tepruv vesela biešta,
a Volfart kdyžto mužíky vidiešta."
(J 2018-2019)

U Vítky a Volfarta si zaslouží citaci ještě další básníkův komentář, odrážející jejich dychtivé prahnutí po boji:

"Každý z nich pospiecháše,
neb se jim zdáše,
by již všechno zmeškali."

A tak, ač svázání okázalou obřadností rytířského věku, hrdinové rytířské poezie si v sobě stále uchovávají cosi z ryzí mužnosti doby, kdy se ženy hodily jen k roznášení pohárů při hostinách a jako dočasné prostředky smířování zneprátených rodů pomocí sňatků, kdy se netvořili neskrývali na utajených místech, jež bylo nutno hledat, ale přicházeli sami jako hrůzní návštěvníci do lidských příbytků, a kdy se bojovníci nehalili do drahocenných rouch zdobených erby, ale stačila jim kroužková zbroj, pevný štít - a dobrý meč.

Literatura

Prameny

The Battle of Brunanburh (Brun) viz *Poetry and Prose of the Anglo-Saxons*, ed. by Martin Lehnert, Berlin, VEB Deutscher Verlag der Wissenschaften, 1955.

The Battle of Maldon (Mald) vydal D.G.Scragg, Manchester, Manchester University Press 1984.

Beowulf (Beow) viz *Beowulf and the Fight at Finnsburg*, ed. Frederick Klaeber, Boston-New York-Chicago, D.C.Heath & Co., 1922.

O Jetřichovi Berúnském (J) viz *Rytířské srdce majíce*, Odeon, Praha 1984.

(Staroanglické citace přeložila do češtiny autorka).

Sekundární literatura

Roberta FRANK: "Germanic Legend in Old English Literature", in *The Cambridge Companion to Old English Literature*, ed. Malcolm Godden - Michael Lapidge, Cambridge University Press, 1985:88-107.

Jan LEHÁR: *Nejstarší česká epika*, Vyšehrad, Praha 1983.

Katherine O'BRIEN O'KEEFFE: ">Heroic Values and Christian Ethics", in *The Cambridge Companion to Old English Literature*, ed. Malcolm Godden - Michael Lapidge, Cambridge University Press, 1985:107-126.

Rytířské srdce majíce, Odeon, Praha 1984 (teoretické kapitoly)

Thorin č.4/95

Ze života Valar

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

Snad každému, kdo se zajímá o Profesorovy práce, je známo, že publikovaná verze Silmarillionu je jen vyvrcholením a shrnutím jeho celoživotního díla. V pozadí každé věty či formulace leží přesná představa popisovaného a zmiňovaného, něco mnohem hlubšího a vzdálenějšího, jako za Cynewulfovými verši. Silmarillion se mi vždy líbil a četl jsem jej několikrát, co mě však okouzllilo nejvíce, je "amanská" část příběhů (proto si také v quenijštině říkám Amandil). Připravil jsem proto několik překladů Profesorových prací a úryvků z jeho děl zaměřených na "amanskou" problematiku. První z nich, z Příběhu o budování Valinoru, přináší popis jejich sídel a domů (tedy těch Valar a s těmi funkcemi, které měli ve Ztracených příbězích), druhý pak (z Příběhu o svázání Melka) popis jejich povozů.

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

John Ronald Reuel Tolkien

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

M.N.

Lórien bydlel také daleko a jeho sině byly veliké a matně osvětlené a měly obrovské zahrady. Své obydlí nazýval Murmuran a Aulë jej udělal z mlhy, již nasbíral za Arvalinem nad Stínovými moři. Nalézalo se na jihu u paty valinorských hor na hranicích říše, ale jeho zahrady se rozprostíraly v nádheře do daleka, vinouce se až k patě Silpionu, jehož záře je podivuhodně osvětlovala. Byly plné labyrintů a bludišť, neboť Palúrien dala Lórienovi bohatství tisů a cedrů a borovic, jež za soumraku vydávaly omamné vůně a rostly nad hlubokými tůněmi. Světlušky poletovaly nad jejich břehy a jejich hlubiny naplnila Varda pro potěšení Lóriena hvězdami a v zahradách překrásně zpívali jeho duchové a vůně květin a zpěv slavíků je naplňoval velkou krásou. Tam také rostly máky, rudě žhoucí za soumraku, a Bohové je nazvali fumellar - květy spánku - a Lórien je často používal při svém kouzlení. Uprostřed všech těchto potěšení ležela v kruhu vysokých cypřišů a v jejich stínu hluboká nádrž Silidrin. Její dno bylo z perel a její nepohnutá hladina zářila záblesky stříbrného světla a ležel na ní stín stromů a štíty valinorských Hor se v ní odrážely jako v zrcadle. Hledíc na ni, Lórien viděl mnohé zázračné vize a nestrpěl, aby ji kdokoliv zčefil, jen Silmo mohl neslyšně přijít se stříbrnou konvicí a nabrat doušek jejich chladivých třpytivých vod, aby svlačil kořeny Silpionu dřívě, než zlatý strom počne žhnout.

Jinak smýšlel Tulkas, a žil proto v samém středu Valmaru. Je nejmladší v povaze a silný v zápase a boji, a proto je nazýván Poldórea, milující hry a řinčení luků a box a zápas, běh a skok a písně, co neznají prázdný pohár. Avšak nevyvolává hádky ani neprovokován nerozdává rány, jako to dělá Makar, i když nejsou takoví Valar nebo Úvanimor (což jsou obludy, obři a zlobři), kteří by se nebáli síly jeho rukou a rány jeho železně oděné pěsti, má-li důvod k hněvu. Jeho byl dům veselí a radovánek a vyrůstal vysoko do vzduchu v mnoha patrech a měl věž z bronzu a podloubí s měděnými pilíři. Na jeho dvoře mezi sebou muži bojovali v chrabrých činech a tam také někdy slíčná panna Nessa, Tulkasova žena, přinášela mezi zápasníky číše nejlepšího vína a osvěžující nápoje. Ale nejraději odpočívala na jemných trávnicích, které Oromě, její bratr, sesbíral z nejhušších ze svých lesních mytín a Palúrien je osadila kouzly, takže byly stále zelené a měkké. Tam tančila mezi svými pannami, dokud Laurelin zářil, a není snad v tanci větší než samotná Vána?

Ve Valmaru bydlel také Noldorin, známý před dlouhými věky jako Salmar, a hrával tu na své harfy a lryry, tu, sedíc pod Laurelinem, sladkou hudbu pro smyčce. Tam Amillo radostně zpíval k jeho hře, Amillo zvaný Omar, jehož hlas je nejlepší ze všech hlasů, jenž zná všechny písně ve všech řečech; ale když nedoprovázel bratrovu harfu, trylkoval v Oroměho zahradách, kde Nieliqui, mladičká panna, tancovala v lesích.

Oromě měl rozlehlé panství, jež miloval; a ne méně Palúrien, jeho matka. Hle! háje stromů, jež zasadili na valinorské pláni a až na úpatí hor, nemají na Zemi sobě rovných. Zvířata si v nich líbovala, vysoká se proháněla mezi stromy a stáda krav se pásla na jejich paloucích a širých mytínách, byli tam bizoni a koně pobíhali bez postrojů, ale žádný se nezatoulal do zahrad Bohů, žili totiž v klidu a beze strachu, neboť mezi nimi nebylo dravců a Oromě nejezdil na lov do Valinoru. Vskutku, velice miluje tyto kraje, ale velmi často jezdí na lov do vnějšího světa, dokonce častěji než Osse, a stejně často jako Palúrien, a tehdy je největším z lovců. Ve Valmaru jsou jeho sině široké a nízké a kůže a trofeje veliké ceny jsou rozesety bez konce po podlaze nebo visí po stěnách, a kopí a luky a nože též. Uprostřed každého pokoje a sině roste živý strom a podpírá střechu a jeho kmen je ověčen trofejemi a parožím. Tam se schází všechen Oroměho lid oděn v zelenou a hnědou a je slyšet hluk bouřlivého veselí a pán lesů pronáší hlasité přípitky; ale Vána, jeho žena, se odtud, jak často jen může, vykrádá ven. Její zahrady leží daleko od hlučných dvorů onoho domu oddělené od ostatních zemí vysokými keři hlohu, jenž kvete jako věčný sníh. Její nejniternější samota je ohrazena růžemi a to je místo nejvíce milované tou slíčnou paní Jara. Do středu tohoto místa plného vonného vzduchu Aulë před dávnými věky zasadil onen kotel Kulullin, vždy naplněný září Laurelinu jako svítící vodou; a z ní vyrobil fontány, takže celá zahrada kypěla zdravím a radovala se z jejího ryziho světla. Ptáci tam po celý rok zpívali hrdlem plným jara a květiny rostly do bouře květů slavného života. A ani kapka té nádhery nebyla z nádrže rozlita, jen když Vániny panny vedené Urwen opustily zahradu při dorůstání Silpionu, aby svlačily kořeny plamenného stromu, ale u fontány bylo vždy světlo jakoby z jantaru, neboť včely bzučely okolo růží a Vána se tam ladně procházela, zatímco skřivani zpívali nad její zlatou hlavou.

Tak krásné byly tyto příbytky a tak velká nádhera valinorských stromů, že Vefántur a Fui, jeho plačtivá žena, mezi nimi nedokázali dlouho pobývat a odjeli daleko na sever oněch krajů a prosili Aulého, aby jim tam, pod kořeny nejchladnějších a nejsevernějších z valinorských hor, jež tam dosahují téměř takové výše jako u Arvalinu, vyhloubil síně. A protože všichni Bohové mají bydlel podle svého zalíbení, Aulë jim vyhověl a oni a všechen jejich stinný lid mu pomáhal. Rozlehlé byly tyto sluje a táhly se dokonce až pod Stínová moře a jsou plné sklíčenosti a ozvěn; a celý tento příbytek je znám Bohům a elfům jako Mandos. Tam v pochmurné sině seděl Vefántur a měl pro ni vlastní jméno, Vé. Byla osvětlena jedinou lampou umístěnou ve středu a uvnitř bylo pár zářících kapek bledé rosy Silpionu; byla pokryta černým dýmem a její podlahy a sloupy byly z černého jantaru. Tam v pozdějších dnech odcházeli elfové všech rodů, kteří byli zabiti zbraní nebo zemřeli žalem pro ty, jenž byli zabiti - a jen tak mohou elfové zemřít; a i tak jen na chvíli. Tam je Mandos soudil a tam čekali v temnotě a snili o svých minulých skutcích, až do doby, již Mandos určil, a pak se znovu zrodili svým dětem, aby mohli znovu chodit po světě, smát se a zpívat. Do Vé Fui nechodila často, neboť raději pracovala na destilaci slané vlhkosti, z níž pocházejí slzy a splétala černé mraky a vypouštěla je vzhůru, až je zachytí vítr, a ony poletovaly světem a jejich bezsvětelné síť bez ustání dopadaly na ty, kdož v něm bydleli. Byly utkány ze zoufalství a beznadějného nářku, trápení a bolestivého žalu. Síň, kterou měla ze všech nejraději, byla ještě větší a temnější než Vé a také jí dala jméno, a to své, totiž Fui. Tam před její černou stolicí hořel mihotavým plamenem jediný uhlík a střecha byla z netopýřích křídel a pilíře, jež ji podpíraly, a okolní stěny byly z čediče.

[překlad ze stejnojmenného příběhu; BoLT I, 73.3-77.1]

O Angainoru a povozech Valar

Hle! Aulë nyní shromáždil šest kovů: měď, stříbro, cín, olovo, železo a zlato, vzal dí každého a kouzlem vyrobil sedmý, jenž proto nazval tilkal (1); a měl všechny vlastnosti těch šesti a mnoho svých nejvšest. Jeho barva byla v různém světle buď jasně zelená nebo červená a nešlo jej zlomit; a jediný Aulë jej mohl kovat. Potom kouzly všl všech sedm kovů a vznikla látka největší tvrdosti, lesku a hladkosti a z ní ukoval mocný řetěz. Tilkalu však neměl dostatek, a proto přidal jen trošku do každého článku. Přesto ale jen z tilkalu ukoval dvě pouta a čtyři okovy (2). Ten řetěz nazval Angaino, Utiskovatel, pouta Vorotemnar, jež navždy svazují, a okovy Ilterindi, neboť nemohou být upilovány ani rozštěpeny.

Zatímco Aulë koval, Bohové se oděli do brnění, jež měli od Makara3, a Makar se radoval, když je viděl brát si zbraně a jít do války, i když byl jejich hněv namířen proti Melkovi. A když byli velcí Bohové a všechen jejich lid ozbrojeni, Manwë vystoupil na svůj modrý vůz (4), jehož tři koně byli ti nejbélejší, jací se kdy toulali v Oromého panství, a v ruce svíral bílý luk, jenž střílí šípy jako poryv větru nad nejširšími moři. Fionwë, jeho syn, stál za ním a Nornorë, Manwého herold, běžel vpředu, ale Oromë jel sám na hnědákoví a měl kopí a Tulkas mocně kráčel vedle jeho třmenu oblečen v tuniku z kůže přepásán mosazným opaskem a neměl žádnou zbraň, jen železnou rukavici na pravé ruce. Telimektar, jeho syn, válečník malý co do vzrůstu, Tulkasovi po ramena, byl opásán stříbrným opaskem, na němž se houpal dlouhý meč. Fánturi jeli na černém voze a na Mandosově straně byl černý kůň a na Lórienové grošovaný a Salmar s Ómarem za nimi utíkali, a Aulë, jenž se příliš zdržel ve své kovárně, přišel poslední a nebyl ozbrojen, ale jak jí opouštěl, sebral své obrovské kladivo a spěchal ke břehům Stínového moře a sáhy jeho řetězu nesli čtyři z jeho kovářského lidu. Na březích je potkal Falman-Ossë oděný do třpytivého brnění; seděl na obrovském voru, a na tom také přepluli moře, a Ulmo Vaillimo hřměl daleko vpředu ve svém hlubinném voze (5) a hněvivě troubil na svůj roh z mušlí. Tak se Valar přeplavili přes moře a ostrovy a přistáli u širých zemí a s velkou mocí a hněvem pochodovali stále k severu.

[překlad z Příběhu o svázání Melka, BoLT I, 100.3 a 101.2]

O cestách do Valinoru - Olóřë Mallë, Ilweranu a Qalvandë

Olóřë Mallë, Olóřë Mallë

Hledě nyní se zármutkem z vysokého Taniquetilu na všechny ty věci, jež byly udělány, poslal Manwë pro Lóriena a Oromého, maje je za méně zatvrzelé než ostatní. A když přišli, vážně s nimi mluvil, nechtěl však, by práce Bohů byla zničena, neb věřil, že není veskrze špatná, nýbrž přemluvil ony dva, by poslechli jeho rozkazu v jistých věcech. Tak se také stalo, neboť Lórien spletl stezku jemných kouzel, jež vedla nejtajnějšími klikatými cestami z východních zemí a vši té velké divočiny světa až k hradbám Kóru a mjíela Domek dětí Země a odtud běžela dál alejí "šeptajících jilmů", až dosáhla moře.

Olóřë Mallë, Olóřë Mallë

Skličující moře a všechny schody však přemostřovala tenkými mosty spočívajícími na vzduchu a šedě zářícími, jako by byly z jemných mlh ozářených jen srpkem Měsíce či z perlivých par; vedle Valar a elfů ji však lidské oko nikdy nespatřilo, jen ve sladkých chvílích spánku za dnů své mladosti. Je nejdelší z cest a málo je těch, kteří kdy došli jejího konce, tolik zemí a podivuhodných míst plných lákavých svodů a líbezných věcí mívjí, než dojde Elfie, noze je však příjemná, a kdo jde onou cestou, nikdy se neunaví.

Olóřë Mallë, Olóřë Mallë

Taková, pravila pak Vairë, byla a stále je Olóřë Mallë, Pěšina snů; zcela jiného druhu však byla práce Oromého, jenž, slyše Manwého slova, spěchal za Vánou, svou ženou, a prosil ji o kadeř jejich dlouhých zlatých vlasů. Vlasy Vány Sličné byly nyní ještě delší a zářivější, než za dnů, kdy je nabízela Aulému, a dala Oromému z jejich zlatých pramenů. Pak je smočil v září Kulullínu a Vána je umně spleta v předlouhou žílu a s ní Oromë rychle kráčel na Manwého shromáždění na Hoře.

Olóřë Mallë, Olóřë Mallë

Pak, hlasitě volaje, by Manwë i Varda i všechen jejich lid vyšel, podržel před jejich očima svou zlatou žílu, a oni neznali její účel. Oromë jim však kázal, by spočinuli zrakem na oné hoře, jež se Kalormë nazývá a tyčí se v obrovitosti v zemích nejvzdálenějších Valinoru a po Taniquetilu za nejvyšší je považována, však viděna odtamtud jen jako nejasná věc mizející v dálí. Zatímco přihlíželi, Oromë ustoupil a vynakládaje veškerou svou dovednost a sílu, mocně se rozpřáhl a hodil a ono zlaté lano spěchalo obloukem nebesy, až se jeho smyčka zachytila nejvyššího vrcholku Kalormë. A kouzlem, jímž bylo uděláno, a dovedností Oromého rukou, zůstalo stát jako zářivý zlatý oblouk a nikde nepadalo, ní se neprohýbalo a Oromë uvázal jeho bližší konec ke sloupu na Manwého dvoře a obraceje se k těm, kdož se na něj upřeně dívali, pravil: "Kdož by se rád procházel po Velkých zemích, následuj mne!" a domluviv, vkročil na svou žílu a jako vítr spěchal přes záliv až ke Kalormë, zatímco na Taniquetilu vše strnulo v úžasu. Oromë uvolnil smyčku z vrcholku Kalormë a běžel zpět, jak rychle jen mohl, a přicházeje ji smotával, až znovu stanul před Manwëm. Pak pravil: "Hle! Súlímó, Vládče větrů, cestu jsem vytvořil, jíž každý z Valar dobrého srdce může jít, kamkoliv se jemu zlíbí do Velkých zemí, neboť kamkoliv si bude přát, vrhnu svůj úzký most a jeho bližší konec budeš ty bezpečně opatrovat." A z tohoto díla Oromého vzešel onen velký zázrak nebes, k němuž všichni lidé vzlhíží a nad nímž žasnou a někteří se jej velmi bojí, nevědouce, co zvěstuje, avšak onen most má v různých časech a v rozličných krajích Země různý vzhled a zřídka je viditelný lidem a elfům. A nejpodivuhodněji se třpytí v paprscích nízkého slunce, a když jej nebeský déšť zvlhčí, září v nich nejkouzelněji a zlaté světlo se na jeho kapajících provazcích láme do mnoha odstínů purpurové, zelené a červené, proto jej lidé nejčastěji nazývají Duhou, ale vymysleli pro něj také mnoho jiných jmen; a skřítkové jej nazývali Ilweran, Most nebes.

Olóřë Mallë, Olóřë Mallë

Živí lidé nemohou vkročit na houpající se prameny Ilweranu a málokterí z Eldar se odhodlají, jiných cest, jimiž by elfové či lidé mohli dojít do Valinoru, však od oněch dnů není, až na jednu jedinou a ta je temná, avšak velmi krátká, nejkratší a nejrychlejší ze všech cest, a je příliš hrubá, neboť jí udělal Mandos a vybrala Fui. Je zvána Qalvanda, Cesta mrtvých, a vede jen k siním Mandose a Fui. Je rozdělená a jednou částí chodí elfové a druhou duše lidí a nikdy se nemísí.

[překlad z Příběhu o ukrytí Valinoru, BoLT I, 211.2 - 213.2]

Dveře noci

Olóřë Mallë, Olóřë Mallë

Tak se stalo, že se Bohové odvážili k velkému činu, největšímu ze všech jejich děl, neboť s Ulmovou pomocí udělali celé loďstvo magických vorů a korábů - a jinak by žádný z nich nesnesl plavbu po vodách Vai - a přeplavili se k Hradbě věcí a tam udělali Dveře noci, Moritarnon, či Tarn Fui, jak je Eldar nazývají ve svých jazycích. Stále tam stojí, obrovské a cele černé, proti tmavě modrým Hradbám. Jejich pilíře jsou z nejtvrďšího čediče a římsy taktéž a jsou na nich z černého kamene vytesaní drací a mlhavý kouř se pomalu line z jejich tlam. Jejich veřeje nelze rozbít a nikdo neví jak byly udělány a vyzdvíženy, neboť Eldar nebylo dovoleno být u onoho strašného díla a je to poslední tajemství Bohů, a ani celý svět by nepohnul těmi Dveřmi, jež se otevírají jen kouzelným slůvkem. To slovo zná jen Urwendi a Manwë, jenž jí je pověděl, neboť za Dveřmi noci je Vnější temnota a ten, kdo jimi projde, unikne světu a smrti a uslyší věci, jež ti, kdož bydlí na Zemi, ještě nemají slyšet; a tak se nemá stát.

Jak byli objeveni elfové

Olóřë Mallë, Olóřë Mallë

[Elfy zahlédli jako první z Taniquetilu Manwë a Varda proto začala vyrábět hvězdy. Jako první se ale s elfy setkal Oromë a spěchá to oznámit do Valinoru.]

Olóřë Mallë, Olóřë Mallë

A zatímco Varda konala své veliké dílo, hle! Oromë se řítí přes pláň a zastavuje koně, hlasitě volá, tak, aby jej každý ve Valmaru slyšel: "Tulielto! Tulielto! Přišli, přišli!" Pak se staví mezi Dva stromy a troubí na svůj roh a brány Valmaru se otevírají a Vali se shromažďují na pláni, očekávajíce zázračné noviny. Pak Oromë pravil: "Hle! lesy Velkých zemí a ponejvíce Palisor, kraj ve středu světa, kde bory bez ustání šumí ve větru, jsou plné divných zvuků. Tam jsem putoval a hle! bylo to, jakoby lid časně povstal pod pozdními hvězdami. Zahlédli jsem pohyb mezi vzdálenými stromy a slova byla náhle vyčtena a slyšel jsem krok nohou. Tehdy jsem si řekl: "Co je to za skutek, jenž Palúrien, má matka, v tajnosti uchystala?" vyhledal jsem jí a ptal se jí a ona odpověděla: To není má práce, ale rukou toho, jenž je mnohem větší než my. Ilúvatar probudil své děti - spěchej domů do Valinoru a řekni Bohům, že Eldar vskutku přišli!"

Olóřë Mallë, Olóřë Mallë

Pak všechen valinorský lid zvolal: "I Eldar tulier - Eldar přišli" - a teprve v tu hodinu Bohové poznali, že jejich dřívější radost v sobě nesla vadu nebo že nenasytně čekali, až bude naplněna, ale nyní již věděli, že svět byl prázdným místem sklíčeným samotou nemaje svých vlastních dětí.

[překlad z Příběhu o příchodu elfů, BoLT I, 114.3 - 4]

Tak praví proroctví Mandosovo,

Olóřë Mallë, Olóřë Mallë

jež bylo oznámeno ve Valmaru za soudu Valar a jehož ozvěna se šířila mezi všemi elfy Západu; a zapsali jej Moudří z ostrova Númenor (6)

Olóřë Mallë, Olóřë Mallë

Olóřë Mallë, Olóřë Mallë

Olóřë Mallë, Olóřë Mallë

Až bude svět starý a Mocnosti unaveny, tehdy se Morgoth, vida, že stráže spí, vrátí Dveřmi noci z bezčasého Prázdna a zničí Slunce a Měsíc, ale Eärendil se objeví jako bílý a spalující plamen a svrhne jej z nebes. Tehdy dojde na pláních Valinoru k poslední bitvě. Toho dne bude Tulkas zápatit s Melkorem a po jeho pravici bude stát Eönwe (7) a po jeho levici Túrin Turambar, syn Húrinův, jenž se vrátí ze síní Mandosu. A bude to černý meč Túrinův, jenž zabije Melkora a přivodí jeho konečný pád; a tak budou děti Húrina a všichni lidé pomstěni.

Olóřë Mallë, Olóřë Mallë

Poté bude Země rozbita a přetvořena a silmarily opět shromážděny - z moře, země a vzduchu, neboť Eärendil sestoupí a vzdá se plamene, jenž mu byl svěřen. Pak Fëanor vezme Tři a odnese je Yavannë a ona je otevře a jejich světlem oživí Dva stromy; a veliká záře zaplane a hory Valinoru budou sniženy, světlo vyjde a ozáří celý svět. V tomto světle Valar omládnou a elfové procitnou a všichni jejich mrtví povstanou; a záměr, který s nimi měl Ilúvatar, bude naplněn. Ale o tom, co se toho dne bude dít s lidmi, proroctví nemluví, a žádného člověka nezmiňuje, jen Túrina, a tomu je dáno místo mezi lidem Valar. (8)

Olóřë Mallë, Olóřë Mallë

Z výše uvedených pramenů vybral, přeložil

a úvodním slovem opatřil
Michal Novák

Poznámky a vysvětlivky

Olóřë Mallë, Olóřë Mallë

- T[ambë], I[Isa], L[atúken], K[anu], A[nga], L[aure]; ilsa a laurë jsou kouzelná jména běžného telpě a kulu
- v originále "two manacles and four fetters" - význam má být stejný, proto asi "manacles" odpovídá poutům a "feters" menším řetězům pro každou končetinu
- spolu se sestrou Meásse váleční bohové; vyskytují se jen v BOLT-u

Olóřë Mallë, Olóřë Mallë

4. v originále "chariot", tedy závodní římský vůz
5. o Ulmově hlubinném voze je i zmínka v BOLT-u II, 154:
Hle, Ulmo nyní naskočil na svůj vůz přede dveřmi svého paláce pod klidnými vodami Vnějšího moře; a jeho vůz byl tažen narvalem a lvounem a tvarem byl podobný velrybě; a za zvuku velkých muší spěchal z Ulmonanu. Tak rychle plul, že během dnů, a ne let nespočetných, jak by se mohlo zdát, dosáhl ústí řeky. Proti jejímu proudu už jeho vůz nemohl plout, aniž by poškodil její vody a břehy, proto tam Ulmo, milující všechny řeky, a tuto nad jiné, šel pěšky, do pasu oděný v brnění jakoby z šupin modrých a stříbrných ryb a jeho vlasy byly barvy modravého stříbra a vous až k jeho nohám byl téže barvy, a neměl helmu ani korunu. Pod brněním mu splývala košile se třpytivě zelenou suknicí, a z jaké látky byly utkány, není známo, ale kdokoliv pohlédl do hlubin jejích jemných barev, ten jakoby spatřil vzdálené pohyby hlubokých vod prořatých kradnými odlesky fosforeskujících ryb, jež žijí v hlubině. Přepásán byl provazcem obřích perel a obut v obrovské kamenné boty. Jiný, ale poněkud odlišný, popis téže události (zjevení se Ulma Tuorovi) je možné najít v Nedokončených příbězích na str. 36.
6. v orig se nemluví o Númenorejcích, tato formulace byla doplněna pod vlivem Myths Transformed v Morgoths Ring
7. v orig. Fionwë
8. v orig. mezi syny Valar